

rapport

IVL Svenska Miljöinstitutet AB

Att försäkra sig mot miljöskada-
Försäkringsbolagens arbete med
miljöskadeförsäkringar.

- Ett examensarbete på C-nivå

Marie Roghed Ulrik Axelsson Mattias Lindahl

B 1489

Stockholm, Oktober 2002

Organisation/Organization IVL Svenska Miljöinstitutet AB IVL Swedish Environmental Research Institute Ltd.	RAPPORTSAMMANFATTNING Report Summary
Adress/address Box 21060 100 31 Stockholm	Projekttitel/Project title
Telefonnr/Telephone 08-598 563 00	Anslagsgivare för projektet/ Project sponsor
Rapportförfattare/author Marie Roghed, Ulrik Axelsson och Mattias Lindahl	
Rapportens titel och undertitel/Title and subtitle of the report Att försäkra sig mot miljökada - Försäkringsbolagens arbete med miljökadeförsäkringar	
Sammanfattning/Summary <p>Detta examensarbete utreder försäkringsbolagens arbete med miljökadeförsäkringar samt svara på frågan om försäkringsbolagen kan påverka företagen mot ett mer miljöanpassat arbete. För att kunna utreda detta har intervjuer utförts inom försäkringsbranschen och affärsvärlden.</p> <p>Det finns i dag intresse och efterfrågan på miljökadeförsäkringar men marknaden för denna är för tillfället inte stor och de svenska försäkringsbolagen är avvaktande i marknadsföringen av denna försäkring. Det som talar mot miljökadeförsäkringen är bl.a. att det är en ny och dyr produkt samt att kunskapen om risker i samband med miljökador är låg både bland företag och försäkringsbolag. Det som talar för försäkringen är bl.a. att företagen skyddar sin verksamhet mot miljökador och vinner ekonomiska trygghet.</p> <p>I dagens läge kan en klar uppdelning urskiljas mellan internationella och nationella försäkringsbolag. De internationella försäkringsbolagen erbjuder ett väl utvecklat skydd för att försäkra sig mot miljökada medan de svenska försäkringsbolagen inte är lika starka inom detta område. Svenska försäkringsbolag erbjuder endast ett begränsat försäkringsskydd för miljökador. Detta resulterar i att de internationella försäkringsbolagen alltmer tar över de större företagen och koncernerna som kunder.</p> <p>För att den svenska försäkringsbranschen ska bli starkare inom miljökadeförsäkringar krävs bl.a. en ökad produktutveckling och kompetensutveckling inom miljökador. Om så sker kan försäkringsbolagen bli en påverkande kraft på företagens miljöarbete genom sin roll som investerare och genom att ställa miljökrav på företagen i samband med tecknandet av försäkring.</p> <p>Influenserna från den internationella marknaden blir att större i Sverige och om man jämför med den internationella utvecklingen av miljökadeförsäkringar så kan efterfrågan på miljökadeförsäkringar förväntas öka. I andra länder har efterfrågan ökat på grund av hård tillämpning av lagstiftningen och höga skadestånd och det är en utveckling som vi även kan komma att vänta här i Sverige</p> <p>Miljökador är ett mycket komplext problemområde vilket kan förklara det avvaktande ställningstagande som finns från försäkringsbranschen. Men det är ett problem som de svenska försäkringsbolagen nu måste ta tag i för att de inte ska riskera att bli överkörda av de internationella försäkringsbolagen i den fortsatta utvecklingen av miljökadeförsäkringar.</p>	
Nyckelord samt ev. anknytning till geografiskt område eller näringsgren /Keywords Miljökadeförsäkring, Miljöförsäkring.	
Bibliografiska uppgifter/Bibliographic data IVL Rapport/report B 1489	
Beställningsadress för rapporten/Ordering address Hemsida: www.ivl.se , e-mail: publicationservice@ivl.se , fax: 08-598 563 90 eller IVL, Box 210 60, 100 31 Stockholm.	

Förord

Detta examensarbete går under titeln ”Att försäkra sig mot miljöskada- Försäkringsbolagens arbete med miljöskadeförsäkring”. Arbetet har genomförts under en 10-veckors period på IVL Svenska Miljöinstitutet AB i Stockholm. IVL är ett fristående forskningsinstitut som jobbar med miljöfrågor genom forskning och uppdrag. Det har varit en mycket intressant och givande uppgift och jag har i och med detta avslutat min utbildning till Miljöingenjör på Högskolan i Kalmar.

Jag är mycket nöjd med detta arbete och min förhoppning är att det ska skapa diskussion och intresse för ytterligare undersökningar inom försäkringsbranschen.

Ett stort tack vill jag rikta till de som intervjuats. De har med stort intresse tagit sig tid att träffa mig trots deras upptagna scheman. Utan dem hade detta arbete inte blivit av. Tack för er tid.

Jag vill särskilt tacka min handledare på IVL, Ulrik Axelsson; som i alla lägen har ställt upp med nya idéer och snabba svar. Samtidigt vill jag tacka alla andra anställda på IVL som hjälpt mig tillrätta och som fått mig att känna mig välkommen.

Inom den akademiska världen vill jag varmt tacka min handledare, Mattias Lindahl, som gett mig goda råd och uppmuntran under arbetets gång.

Stockholm 2002-01-08

Marie Roghed

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1 Inledning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Syfte	4
1.3 Mål	4
1.4 Avgränsningar	4
1.5 Metod	4
2 Disposition.....	5
3 Teoridel.....	6
3.1 Miljöpolitik.....	6
3.2 Historik.....	6
3.3 Nutid.....	8
3.4 Framtid	8
4 Miljömanagement.....	9
4.1 Varför ska företag arbeta med miljön?	11
4.2 Lagstiftning	12
4.2.1 Lagstiftning inom EU	12
4.2.2 Svensk miljölagstiftning	12
4.2.3 Miljöbalken.....	13
5 Försäkringsbranschen	15
5.1 Försäkringsbolag	15
5.1.1 Försäkring.....	16
5.1.2 Återförsäkring.....	17
5.1.3 Skadestånd.....	18
5.1.3.1 Miljöskadeförsäkring.....	20
6.1 Företag.....	20
6.1.1 Captivebolag.....	21
7 Fakta- och resultatdel.....	21
7.1 Försäkringsbranschen.....	21
7.1.1 Miljöskadeförsäkring.....	22
7.1.2 Lagstadgad miljöskade- och saneringsförsäkring.....	22
7.1.3 Försäkringsbolagens miljöskadeförsäkringar	23
7.1.3.1 Försäkring för plötsliga och oförutsedda händelser.....	23
7.1.3.2 Försäkring för gradvisa och långtidspåverkande miljöskador	23
7.1.3.3 Sanerings- och företagsöverlåtelseförsäkring	24
7.1.4 Annan miljöförsäkring.....	25
7.1.4.1 Producentansvar	25
8 Myndigheter	26
9 Marknaden.....	27
10 Internationellt.....	30
11 Diskussionsdel	31
11.1 Diskussion.....	31
12 Slutsatser.....	38
13 Källförteckning.....	40

Sammanfattning

Detta examensarbete utreder försäkringsbolagens arbete med miljöskadeförsäkringar samt svara på frågan om försäkringsbolagen kan påverka företagen mot ett mer miljöanpassat arbete. För att kunna utreda detta har intervjuer utförts inom försäkringsbranschen och affärsvärlden.

Det finns i dag intresse och efterfrågan på miljöskadeförsäkringar men marknaden för denna är för tillfället inte stor och de svenska försäkringsbolagen är avvaktande i marknadsföringen av denna försäkring. Det som talar mot miljöskadeförsäkringen är bl.a. att det är en ny och dyr produkt samt att kunskapen om risker i samband med miljöskador är låg både bland företag och försäkringsbolag. Det som talar för försäkringen är bl.a. att företagen skyddar sin verksamhet mot miljöskador och vinner ekonomiska trygghet.

I dagens läge kan en klar uppdelning urskiljas mellan internationella och nationella försäkringsbolag. De internationella försäkringsbolagen erbjuder ett väl utvecklat skydd för att försäkra sig mot miljöskada medan de svenska försäkringsbolagen inte är lika starka inom detta område. Svenska försäkringsbolag erbjuder endast ett begränsat försäkringskydd för miljöskador. Detta resulterar i att de internationella försäkringsbolagen alltmer tar över de större företagen och koncernerna som kunder.

För att den svenska försäkringsbranschen ska bli starkare inom miljöskadeförsäkringar krävs bl.a. en ökad produktutveckling och kompetensutveckling inom miljöskador. Om så sker kan försäkringsbolagen bli en påverkande kraft på företagens miljöarbete genom sin roll som investerare och genom att ställa miljökrav på företagen i samband med tecknandet av försäkring.

Influenserna från den internationella marknaden blir att större i Sverige och om man jämför med den internationella utvecklingen av miljöskadeförsäkringar så kan efterfrågan på miljöskadeförsäkringar förväntas öka. I andra länder har efterfrågan ökat på grund av hård tillämpning av lagstiftningen och höga skadestånd och det är en utveckling som vi även kan komma att vänta här i Sverige

Miljöskador är ett mycket komplext problemområde vilket kan förklara det avvaktande ställningstagande som finns från försäkringsbranschen. Men det är ett problem som de svenska försäkringsbolagen nu måste ta tag i för att de inte ska riskerar att bli överkörda av de internationella försäkringsbolagen i den fortsatta utvecklingen av miljöskadeförsäkringar.

1 Inledning

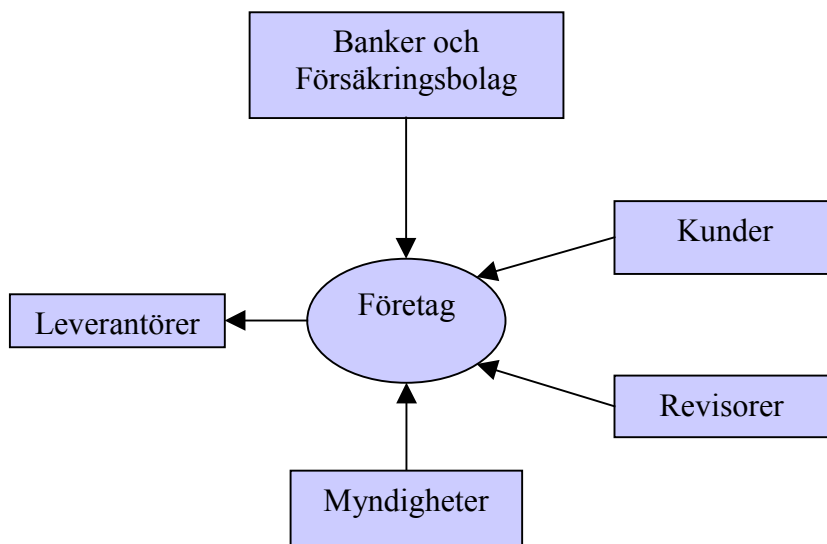
1.1 Bakgrund

Sverige ska vara en internationell pådrivande kraft i arbetet mot en ekologiskt hållbar utveckling. Denna ambition har den svenska Regeringen satt upp som mål för det svenska miljöarbetet. Drivkrafterna för att nå detta är först och främst ekonomiska styrmedel och lagstiftning.

I dagens läge blir miljö och miljöarbete ett alltmer naturligt inslag i den svenska affärsvärlden. Miljöanpassade produkter har ökat på marknaden och företagets miljöarbete har blivit en slagkraftig del i dess marknadsföring.

För att kunna leva upp till den svenska Regeringens ambition behöver ytterligare incitament och möjligheter skapas för företag. Vilka är det då som har möjlighet att påverka företagets miljöarbete? Kunder och myndigheter står som självklara svar på denna fråga men finns det fler?

I dag har några branscher inom svenskt näringsliv tagit sitt ansvar och utarbetat planer för hur de ska kunna påverka arbetet mot en hållbar utveckling exempelvis byggbranschen. En bransch som ofta nämns i samband med påverkan på företag är försäkringsbranschen. Försäkringsbranschen presenteras ofta i liknade figurer såsom figur 1 och anses vara en pådrivande faktor på företagets miljöarbete.

Figur 1. Påverkande krafter på företags miljöarbete.

Försäkringsbolagen skulle kunna vara en viktig aktör. Företagen står nämligen i ett beroendeförhållande till försäkringsbolagen. Genom försäkringar får företagen en ekonomisk trygghet som de flesta av dem inte kan vara utan. Försäkringsbolagens roll skulle kunna vara att ställa miljökrav på de företag som vill teckna försäkringar av dem. Detta skulle ge ytterligare ett incitament för företagen att systematiskt arbeta med miljöfrågor och både företag och försäkringsbolag skulle då bidra till en hållbar utveckling

1.2 Syfte

Huvudsyftet med detta arbete är att utreda huruvida försäkringsbranschen är en drivande enhet i de svenska företagens systematiska miljöarbete samt att titta på försäkringsbranschens utvecklingsmöjligheter inom detta område.

1.3 Mål

Målet är att ge en övergripande blick av den svenska försäkringsbranschens arbete med miljöskadeförsäkringar. Som delmål ingår att undersöka vad det finns för drivkrafter och barriärer bakom miljöförsäkringar samt fördelar och nackdelar för försäkringsgivare och försäkringstagare. Viktiga aspekter i detta är att titta på om försäkringsbolag kan påverka försäkringstagarnas miljöarbete genom att ställa krav samt att jämföra den svenska företagsbranschen med den internationella.

1.4 Avgränsningar

Försäkringsbranschen och miljöskadeförsäkringar är två mycket intressanta ämnen att fördjupa sig i och det finns mycket som är värt att undersöka. Då detta är ett tio-poängsarbete har ingen djupgående undersökning kunnat göras och jag vill betona att arbetet endast ger en lätt överskådlig blick över försäkringsbranschen.

På grund av tidsbegränsningen måste avgränsningarna bli ganska snäva och därför har endast ett tiotal försäkringsbolag och ett fåtal försäkringsmäklare, företag och andra nyckelpersoner intervjuats. Arbetet har avgränsats till att endast undersöka dagens arbete runtomkring miljöskadeförsäkring. Koncentrationen ligger på attityder, uppfattningar, intryck och upplevelser av situationen i stället för detaljerade beskrivningar av arbetet.

1.5 Metod

Detta arbete baseras på person- och telefonintervjuer. Huvuddelen av intervjuerna är gjorda på större försäkringsbolag, försäkringsmäklare och företag. Men för att ge arbetet den överskådlighet som behövdes utfördes stickprovsintervjuer med mindre försäkringsbolag

försäkringsmäklare och företag. Utöver det har andra personer, viktiga för arbetet, intervjuats på Försäkringsförbundet, Naturvårdsverket, Miljödepartementet, Åklagarkammaren, Miljöstyrningsrådet och Stockholms universitet.

Arbetet har lagts upp med öppna intervjuer. Med det menas att en övergripande fråga belyses med olika frågeområden och följdfrågor. Under intervjun beskriver den intervjuade fritt området och diskuterar sammanhang som han/hon anser vara betydelsefulla. Genom detta samtal är det möjligt att fånga upp den intervjuades uppfattning och upplevelser av frågan. Den öppna intervjun karaktäriseras av att den:

- syftar till att förstå meningen mellan intervjuarens uppfattningar och hans/hennes bakgrund.
- är beskrivande
- är fokuserade på bestämda teman.
- är öppna för flertydigheter och förändringar.

En intervju som sker på öppen formen ger ett resultat som baseras på den intervjuades uppfattningar och upplevelser. Detta försvårar jämförelsen av resultaten men det är ändå möjligt att dra övergripande slutsatser av intervjuerna.⁽⁷⁾

2 Disposition

Rapporten är indelad i tre delar, teori, fakta- och resultat samt diskussion.

I teoridelen beskrivs hur miljöpolitiken har växt fram och vad företag tjänar på att arbeta med miljömanagement. Den svenska miljölagstiftningen beskrivs med inriktning på miljöskador. I denna del presenteras även den svenska försäkringsbranschens aktörer samt företagens situation.

Fakta- och resultatdelen baseras på intervjumaterialet och visar hur det ser ut inom försäkringsbranschen idag med fokus på miljöskadeförsäkring. Myndigheternas roll framhävs och marknadens syn på miljöskadeförsäkringen åskådliggörs med fokus på drivkrafter och barriärer. I detta avsnitt ges även en överblick av den internationella marknaden.

I diskussionsdelen kopplas teori- samt fakta- och resultatdelen samman och framtida utvecklingsmöjligheter visas och diskuteras. Sist, men inte minst, presenteras slutsatserna av arbetet.

3 Teoridel

3.1 Miljöpolitik

Miljöproblem och miljöarbete får större och större plats i samhället både internationellt och nationellt och detta märks inte minst i politiken.

3.2 Historik

Nedan presenteras några viktiga historiska händelser som har påverkat och lett miljöarbetet framåt.

- 1972 inrättades FN:s miljöprogram UNEP (United Nations Environmental Program) vid FN:s miljökonferens i Stockholm. Härmed utökades det internationella miljöarbetet med miljöprogrammet som en stark pådrivande faktor. Rådande principer utvecklades till konventioner som i sin tur utformades till ramverk för det internationella miljöarbetet.⁽¹⁾
- 1972 antogs principen om förorenarens betalningsansvar PPP (Poluters Pays Principle) inom OECD. OECD (Organisation för Ekonomiskt Samarbete och Utveckling) är ett samarbetsorgan för 29 i-länders regeringar.⁽¹⁷⁾ PPP-principen innebär att den som riskerar att förorena miljön har det totala ansvaret för kostnaderna för att återställa eventuell miljöskada.
- 1974 i Helsingfors togs det fram en konvention om skydd för den marina miljön i Östersjön.⁽¹⁾
- 1979 anordnades en konferens i Geneve. Där utarbetades en konvention om långväga gränsöverskridande luftföroreningar. Den konventionen har bidragit till en utveckling av internationella regelsystem för miljö. Konventionen gav upphov till ett ramverk för begränsning av skador på miljön av gränsöverskridande luftföroreningar.⁽¹⁾
- 1989 kom Baselkonventionen om kontrollering av gränsöverskridande transporter och det slutliga omhändertagandet av farligt avfall.⁽¹⁾
- 1992 hölls en konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro. Under denna konferens undertecknades två ramkonventioner om klimatförändringar och biologisk mångfald, dokumenten för Agenda 21 och Rio-deklarationen om miljö och utveckling. Detta gav stora utvecklingsmöjligheter för det internationella miljöarbetet.⁽¹⁾

Agenda 21 dokumenten omfattar de övergripande målen från Rio-konferensen, att utrota fattigdomen och att undanröja hoten mot miljön. Det framgångsrika med Agenda

21 är att det konkretiserar begreppet hållbar utveckling. De områden som blivit identifierade är miljö och naturresurser, fattigdom och hälsa, socioekonomiska förhållanden, fred och demokrati samt medinflytande och rättigheter.⁽¹⁾

- 1996 antogs av EU det så kallade Seveso II direktivet. Direktivet gäller för verksamheter inom EU som hanterar farliga ämnen och innehåller åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga olyckshändelser med dessa. Seveso II är en bearbetning av tidigare direktiv. Enligt Seveso II har verksamhetsutövaren en skyldighet att förebygga allvarliga kemikalieolyckor och begränsa följderna av vad sådana olyckor kan göra mot människor och miljö.⁽¹⁵⁾
- 1996, samma år som Seveso II kom IPPC direktivet. IPPC står för Integrated Pollution Prevention and Control. Det är en uppsättning av gemensamma regler inom EU för hur industrianläggningar och andra verksamheter ska tillståndsprövas. Huvudsyftet med IPPC är att minska utsläppen från olika punktkällor inom EU. Som en del i att försöka påverka detta måste anläggningarna och verksamheterna använda sig av BAT (Best Available Techniques) för att få tillstånd för sina verksamheter. EU har ytterligare ett syfte med detta direktiv, vilket är att få fram gemensamma regler för tillståndsgivning. På det sättet minskar risken för sk. miljödumpning dvs att företag flyttar till ett annat land pga att miljökraven inte är så hårda där.⁽¹⁴⁾
- 1998 undertecknades Kyotoprotokollet, en ramkonvention om klimatförändringar, som ger direktiv om vissa utsläppsminskningar av klimatpåverkande gaser.⁽¹⁾
- 1999 antog svenska Riksdagen 15 nya miljö kvalitetsmål för Sverige. Syftet med målen är att de ska beskriva olika tillstånd i vår miljö som måste uppnås för att den ska vara ekologiskt hållbar på sikt. Det övergripande målet är att vi ska kunna lämna över ett samhälle till nästa generation där de stora miljöproblemen är lösta. Miljömålen ska fungera som riktlinjer för miljöarbetet. De ska även vara vägledande vid tillämpning av miljöbalken. De olika målen är:⁽⁴⁾
 1. Frisk luft
 2. Grundvatten av god kvalitet
 3. Levande sjöar och vattendrag
 4. Myllrande vårmarker
 5. Hav i balans samt levande kust och skärgård
 6. Ingen övergödning
 7. Bara naturlig försurning
 8. Levande skogar
 9. Ett rikt odlingslandskap
 10. Storslagen fjällmiljö
 11. God bebyggd miljö

12. Giffri miljö
13. Säker strålmiljö
14. Skyddande ozonskikt
15. Begränsad klimatpåverkan

3.3 Nutid

- I maj 2001 lämnades en skrivelse till den svenska riksdagen om IPP (Integrated Product Policy). IPP är ett arbete som pågår inom EU för att minska produkters miljöpåverkan. Tanken är att miljöpåverkan ska kunna minskas genom hela produktens livscykel från produktion, användning, återanvändning och återvinning samt destruering och deponering. Detta kräver en överblick och en helhetssyn på alla områden som kan beröra produkten t.ex. industri-, handels-, finans-, konsument- och miljösektorerna. De olika leden i en produkts livscykel måste samordnas så att det blir ett samverkande arbete. Miljöhänsyn ska integreras i alla led i livscykeln och de olika samarbetsparternas ansvar ska beskrivas genom hela livscykeln. IPP kan beskrivas som ett ramverk för att förebygga och minska produkters miljöpåverkan. I dag bedrivs det arbete med att ta fram IPP både på svensk nivå och i EU.⁽¹⁶⁾
- Inom EU utvecklas tre direktiv som kommer att påverka sättet att tillverka elektriska produkter: WEEE-direktivet om avfall från elektrisk och elektronisk utrustning, ROHS-direktivet om avveckling av miljöfarliga ämnen och EEE-direktivet om miljöpåverkan från elektriska och elektroniska produkter.⁽¹⁸⁾

3.4 Framtid

- Den svenska regeringen har framfört att deras politiska ambitionen är att Sverige vara ett föregångsland i arbetet mot en ekologiskt hållbar utveckling samt att i denna fråga vara en drivande kraft internationellt. Detta ska ske med hjälp av politiska insatser och med miljöstyrningsmedel såsom lagstiftning, ekonomiska incitament och kommunikation.⁽¹⁾
- I september 2002 ska en konferens hållas i Johannesburg, World Summit on Sustainable Development det blir en 10-års uppföljning av Rio mötet 1992.⁽¹⁾

4 Miljömanagement

Under de senaste åren har företagsvärlden blivit alltmer uppmärksam på att miljöfrågor har stor inverkan på deras verksamhet. Det har skett en attitydsförändring vad det gäller miljöarbete och fler företag börjar tänka i miljömanagement banor. Ett tydligt tecken på detta är att frivilliga åtgärder för att minska verksamhetens miljöpåverkan har ökat.⁽²⁾

I rapporten definieras miljö som

'omgivningar där organisationen verkar, vilket omfattar luft, vatten, mark, naturresurser, flora, fauna, människan samt samspelet mellan dessa'⁽²⁶⁾

och management som

'konsten att leda ett företag'⁽³⁾

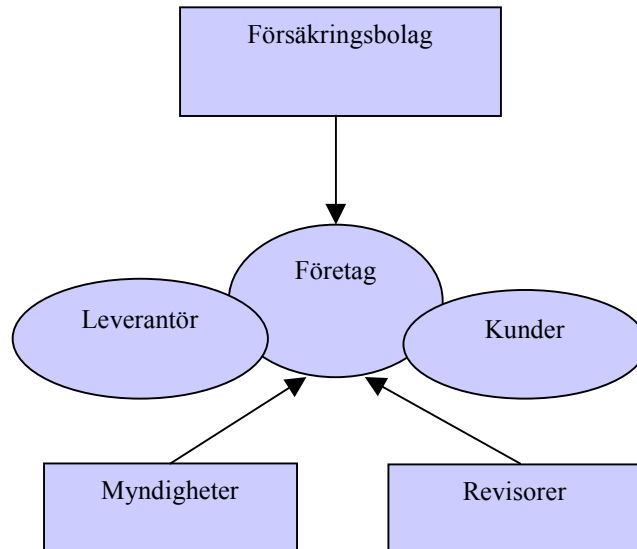
Miljömanagement har blivit ett vedertagligt uttryck för att för att beskriva miljöarbete i företag. Det grundläggande i miljömanagement är att miljöfrågor implementeras i varje del av företaget. Bevarandet av miljön ska ses som en drivkraft för företagets utveckling och som en naturlig del i affärsvärlden.⁽²⁾ Detta kräver stora miljökunskaper i hela organisationen samt ständig utveckling av ny kompetens och nya strategier för att möta miljöproblemen.

Företagens motiv till varför de jobbar med miljöarbete har skiftat. Traditionellt har företagen styrts av myndigheternas krav men nu fokuserar företagen mer på att försöka tillgodose kundkrav och krav från ledning, ägare och anställda.⁽¹⁾ Företagen har även flyttat sitt fokus från den nationella till den internationella lagstiftningen.

Kundernas inställning och förhållande till företaget är avgörande för företagets verksamhet. Om ett företag inte lever upp till deras krav eller har dåligt miljöansende kan de snabbt förlora kunder och då även kapital. Det är först och främst de stora företagen som påverkas av kundernas krav och den internationella lagstiftningen. Större företag vill ha miljögarantier från sina underleverantörer så att de kan visa att hela deras verksamhet, inklusive den del som de köper av andra företag, uppfyller de miljökrav som företaget ställer. Mindre företag utsätts för en indirekt påverkan i och med att de oftast är underleverantörer till större företag.

I dagens läge jobbar fler och fler företag utefter något som kallas funktionsförsäljning (se figur 2). Det är ett nytt synsätt på affärsverksamhet där företaget jobbar med produkter i ett livscykel tänkande och i tydligare samarbete med underleverantörer och kunder. Myn-

digheterna har också försökt sig på det här sättet att arbeta mot företag men det är inte så vanligt.

Figur 2. Företag i funktionsförsäljningslinje med leverantör och kunder

Att kontinuerligt jobba med miljöanpassning kan bli en långsiktig ekonomisk vinning för företagen. Trenden visar att många företag satsar på att blicka framåt och försöka förutse sina kunders krav. De kan då konkurrera ut sina konkurrenter genom att vara först med miljöanpassade varor.⁽³⁾

Trots att företagets fokus beträffande miljön förflyttat sig mot kunderna spelar myndigheterna fortfarande en viktig roll för företagets miljöanpassning. Myndighetskraven kommer alltid vara en pådrivande faktor. Hos myndigheterna har det under de senaste årtiondet skett förändringar beträffande deras arbetssätt. Från att ha varit en central kontrollerande verksamhet har miljöarbetet nu inriktats mot decentraliserade projekt. Miljöprojekten kan inte ersätta reglering och kontrollering men tanken är att de ska fungera som ett komplement till dessa. För att underlätta övergången till det nya arbetssättet har myndigheterna integrerat lagar, regleringar och direktiv i en generell miljölag, miljöbalken.⁽³⁾

För ett företag finns det grovt räknat tre olika strategier för hur de kan reagera på kunders och myndigheters miljökrav, defensiv, reaktiv och aktiv strategi (se tabell 1).

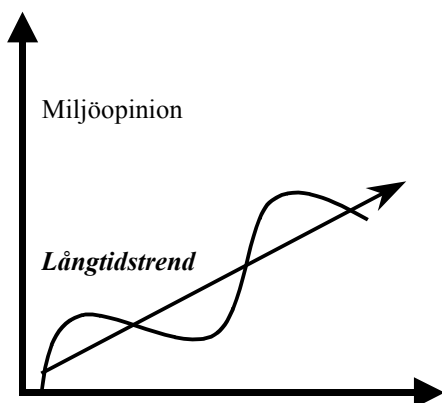
Tabell 1. Tre strategier för att reagera på lagstiftning och marknadskrav rörande miljö.

Strategi	Lagstiftning	Marknad
Defensiv	Drivs på av myndigheter, klarar ej lagar	Reagerar på kundernas krav först när man gjort misstaget
Reaktiv	Klarar baskraven	Reagerar innan man gjort misstaget
Aktiv	Ligger före, lagstiftningen spelar ingen roll	Ser en möjlig marknad, påverkar kunderna

Antonsson 2001

Ett företag som intar en defensiv strategi ser miljökrav som ett besvär. De vill helst undvika det och kan gå ihop med andra företag och jobba för att kraven ska sänkas. Om företaget tar en reaktiv strategi anpassar de sig efter ställda krav men försöker klara kraven utan att ändra för mycket på verksamheten. En aktiv strategi tar företaget om de börjar letar efter nya lösningar. De jobbar då efter en miljömanagement teori och gärna tillsammans med kunder, experter och leverantörer.⁽¹⁾

Intresset för miljö och miljöarbete kan variera lite med tiden. Oftast minskar miljöopinionen vid lågkonjunkturer och ökar om det kommer larmrapporter eller när miljöproblem blir påtagliga. En långtidstrend visar dock att miljöopinionen stärks med tiden (se figur 3).

Antonsson 2001

Figur 3. Miljöopinionen ökar enligt en långtidstrend.

4.1 Varför ska företag arbeta med miljön?

Det finns fyra övergripande orsaker för företag att jobba med miljön.⁽¹⁾ För det första ökar de sin kundkrets om de kan leva upp till kundernas krav. För det andra kan de tjäna pengar på miljön eftersom efterfrågan på miljöanpassade varor ökar. Anpassning efter kundernas krav och miljöarbete kan vara ett sätt att utveckla och effektivisera företaget

samt öka sin marknadsandel. Den tredje och den fjärde orsaken är att undvika dålig publicitet samt skydda sitt varumärke. Om ett företag på något sätt medverkar till att skada miljön kommer det i sin tur att skada företaget. I dagens läge när media blir allt viktigare för allmänhetens uppfattning kan det vara förödande för ett företags anseende om de blir klassade som en miljöbov. På samma sätt innebär det förluster för företaget om deras varumärke förknippas med miljöförstöring. Ett företag som på ett trovärdigt sätt jobbar med miljön har i stället stora ekonomiska fördelar att vinna.

4.2 Lagstiftning

4.2.1 Lagstiftning inom EU

Den internationella lagstiftningen påverkar mer och mer den svenska lagstiftningen, inte minst genom Sveriges medlemskap i EU. I EU utformas rättsregler inom miljöområdet. Rättsreglerna skickas ut som direktiv till alla medlemsstater. Dessa ska efterlevas och implementeras i den nationella lagstiftningen inom bestämda tidsramar. Hur detta genomförs får staterna själva bestämma. EU har bestämt att direktiven endast ska vara bindande på resultat på grund av att varje medlemsland inom EU har olika förutsättningar.⁽¹⁾

Det är EU-domstolen som har till uppgift att genomdriva rättsreglerna och kontrollera att medlemsstaterna efterlever direktiven. Efter Maastricht- och Amsterdamfördragen har de miljöpolitiska direktiven från EU ökat. I de fördragen slogs det fast att en hållbar utveckling är en övergripande målsättning för unionen.⁽¹⁾

I ett direktiv från EU 1999 sades det att ansvaret för miljöskador skulle skärpas. Detta gällde då inte bara på egendom som ägs av företag eller privatperson utan även skador på natur, vatten och djur. Medlet som EU först föreslog för att skärpa ansvaret var försäkring. EU ändrad sedan sitt beslut och ansvaret lades på varje lands regering.

I mars år 2000 underströk EU vikten av att integrera de finansiella tjänsterna och marknaderna inom EU. Detta resulterade i ett förslag om försäkringsförmedling inom EU.⁽⁹⁾

4.2.2 Svensk miljölagstiftning

Dagens svenska miljölagstiftning grundar sig i den miljölagstiftning som började gälla under slutet av 1960-talet i samband med miljöskyddslagen 1969. Några år senare, 1973, följdes den av lagen om hälso- och miljöfarliga varor.⁽¹⁾ Den svenska lagstiftning för natur och miljö kan delas in i tre kategorier. Lagar som reglerar planer och markanvändning, lagstiftning för miljö- och hälsoskydd, samt exploateringsinriktade lagar (se tabell 2).

Tabell 2. Lagstiftningen för natur och miljö delas in i tre kategorier

Kategori	Plan- och marklagstiftning	Skyddslagstiftning	Exploateringslagstiftning
Lagar	Plan och Bygglagen (1987:10)	Miljöbalken (1998:900)	Väglagen (1971:948)
	Skogsvårdslagen (1979:429)	Lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet	Minerallagen (1991:45)
	Miljöbalken (1998:808)	Bilavgaslagen (1986:1386)	Jaktlagen (1987:259)

Antonsson 2001

4.2.3 Miljöbalken

Miljöskyddslagen gällde fram till 1 januari 1999 då den ersattes av miljöbalken. Syftet med den nya miljöbalken var att det skulle bli effektivare att ta hand om miljöfrågor och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling.⁽³⁾ Miljöbalken samlar reglerna från 15 miljölagar (se bilaga 1) och är en hörnsten i svenska miljöretten.⁽¹⁾ Vissa lagar såsom exploateringslagen, skogsvårdslagen och plan- och bygglagen står inte under miljöbalken och detta kan innebära problem vid samordning av lagarna.

Miljöbalken öppnar upp nya möjligheter för tillsynsmyndigheterna i deras miljöarbete. De har numera möjlighet att utfärda miljöstraffavgifter till verksamheter.⁽¹⁾

Miljöbalken är uppdelad i 12 delar (se nedan) och för varje del finns det ett antal kapitel med lagar och förordningar.⁽²⁵⁾

1. Övergripande bestämmelser
2. Skydd av naturen
3. Särskilda bestämmelser om vissa verksamheter
4. Prövning av mål och ärenden
5. Tillsyn mm
6. Påföljder
7. Ersättning och skadestånd
8. Vissa andra författningar
9. Förvaltningsrättsliga författningar
10. Internationella konventioner
11. Naturvårdsverket författningar och allmänna råd
12. Lag om införande av miljöbalken mm

1) Antonsson, 2001.

9) Svensk försäkring Årsbok, 2001.

I den tredje delen, särskilda bestämmelser om vissa verksamheter, ingår kapitel 9 som beskriver miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Här beskrivs bl.a. allmänna och särskilda bestämmelser för miljöfarliga verksamheter samt hur tillståndsanmälan och tillståndsprövning går till. I bilagen till kapitel 9 finns en förteckning över verksamheter och hur de är indelade i olika typer. Verksamheterna delas in i A-, B- och C- verksamheter beroende på vilken typ av tillstånds- eller anmälningsplikt de har (se tabell 4).

Tabell 3 Verksamheter delas in i A-, B- och C-kategorier.

Verksamhet	Förklaring
A	De verksamheter med störst miljöpåverkan rankas till A- verksamheter och ska söka tillstånd hos miljödomstolen.
B	En B- verksamhet anses ha lite mindre miljöpåverkan och ska söka tillstånd hos länsstyrelsen.
C	De verksamheter med minst miljöpåverkan klassas som C- verksamhet och behöver bara göra en anmälan till den kommunala nämnden.

Miljöbalken, bilaga till kap 9

Vidare i bilagan finns ett avsnitt om farliga ämnen. Om en verksamhet har någon av de ämnen och i de mängder som nämns i bilagan ska verksamheten tillståndsprövas efter miljöbalkens bestämmelser.

I kapitel 10 och 15 som också ingår i den tredje delen finns bestämmelser om ansvaret för utredning och efterbehandling av mark- och vattenområden samt byggnader och anläggningar respektive lagar och förordningar om avfall och producentansvar.

Den femte delen av balken, tillsyn mm, innehåller bl.a. kapitel 26 och 29. Enligt kap 26 ska man med tillsyn se till att syftet med balken säkerställs. Tillsynsmyndigheterna är skyldiga att anmäla en verksamhet till polis eller åklagarmyndighet om det finns misstanke om brott. Exempel på tillsynsmyndighet är Naturvårdsverket, Generalläkaren, länsstyrelsen, andra statliga myndigheter och kommunerna beroende på vad regeringen bestämmer. I bilagan till kap 26 finns det definierat vilken tillsynsmyndighet som är ansvarig för vilket område. Kapitel 29 innehåller bestämmelser om vilka straff som kan träda i kraft om man bryter mot miljöbalken samt vilka avgifter en verksamhet kan behöva betala.

Miljöbalkens sjunde del, ersättning och skadestånd, innehåller kapitel 31, 32 och 33. De behandlar ersättning, skadestånd samt miljöskade- och saneringsförsäkring. Kapitel 32 säger att skadestånd ska betalas för personskada och sakskada samt ren förmögenhetskada som en verksamhet har orsakat på sin omgivning. Skadestånd betalas för skador som uppkommit genom:⁽²⁶⁾

- förorening av vattenområden
- förorening av grundvatten
- ändring av grundvattennivån
- luftförorening
- markförorening
- buller
- skakning, eller
- annan liknande störning

De som kan bli skyldiga att betala skadestånd är de som bedriver eller låter bedriva verksamheten t.ex. fastighetsägare, tomträttshavare, verksamhetsägare, entreprenörer osv.

Enligt kapitel 33 ska den som bedriver miljöfarlig verksamhet, som enligt miljöbalken kräver tillstånd eller anmälan, bidra till en miljöskade- och saneringsförsäkring. Den lagstadgade miljöskade- och saneringsförsäkringen har funnits i Sverige sedan 1989. Till denna försäkring är alla företag som har tillstånd för miljöskadlig verksamhet anslutna. Ersättning från denna försäkring utgår när någon ansvarig för skadan inte kan identifieras eller när den ansvarige inte kan betala. På senare år har denna försäkring även kommit att innefatta sanering.

Företagen ska varje år betala ett bidrag till försäkringen enligt förordningen (1998:1473) om miljöskadeförsäkring och saneringsförsäkring. Bidraget betalas till den för närvarande försäkringsgivaren (AIG Europe S:A) med ett bestämt belopp enligt samma förordning.

5 Försäkringsbranschen

5.1 Försäkringsbolag

I dag finns det ca 482 svenska försäkringsbolag i Sverige och 28 stycken internationella bolag med filialer i Sverige. De svenska försäkringsbolagen inriktar ofta sin verksamhet på något område t.ex. försäkringar till industrin eller liv- och pensionsförsäkringar. Men det finns även bolag som erbjuder försäkringar inom alla områden. Gemensamt för alla bolag är att de själva bestämmer hur villkoren för försäkringen ska se ut, dvs vad försäkringen täcker. Det kan därför vara stora skillnader i en försäkrings utsträckning hos olika bolag trots att de har samma namn och struktur

Försäkringsbolaget, försäkringsgivaren, övertar risken från företaget, försäkringstagaren, och ger dem en ekonomisk trygghet. Det ger en möjlighet för företag att satsa på projekt som de annars kanske inte skulle våga hoppa på. Försäkringsbranschen bidrar således till företagsamhet. Premien som försäkringsbolagen erhåller fonderas och avkastningen blir försäkringsbolagens vinst

Om ett företag kräver ersättning av försäkringsbolaget på grund av skadestånd gör försäkringsbolaget en bedömning av fallet. Om företaget visar sig vara skyldig att betala skadestånd och om skadan omfattas av villkoren får företaget ersättning för skadebeloppet. Har företaget gjort sig skyldig till skadestånd på grund av slarv eller vårdslöshet förhandlar försäkringsbolaget med försäkringstagaren om hur detta ska lösas. I de fall skadebeloppet inte övergår självriskan eller om skadan faller utanför försäkringsvillkoren får försäkringstagaren inte någon ersättning.⁽⁶⁾

Försäkringsbolagens miljöengagemang är individuellt men många har skrivit på FN:s miljödokument för försäkringsbolag. Dessa dokument förpliktigar försäkringsbolagen till att arbeta för en långsiktig hållbar utveckling. Dokumenten visar även att försäkringsbranschen har en viktig roll genom sin ställning mitt i mellan finansvärlden och företagen.

I den svenska försäkringsbranschen har trenden under de senaste 10 åren gått mot att antalet försäkringsbolag minskar. Uppköpning och sammanslagning av bolag har ökat i takt med att konkurrensen ökat på marknaden. Även internationellt har det skett sådana förändringar och de verksamma försäkringsbolagen har minskat till 5-10 stora grupper. Sammanslagningar av detta slag leder till rationaliseringar och omorganisering. I Sverige har detta skett med kontorsindragningar och friställning av personal samt en minskning av skadereglering och produktutveckling.⁽⁹⁾

En bidragande orsak till den trend som ovan nämns är försäkringsmäklarnas arbete. Tillväxten av försäkringsmäklare har ökat konkurrensen mellan försäkringsbolag och därmed har försäkringspremierna pressats neråt och försäkringsbolagen har tvingats till förändringar.⁽⁹⁾

5.1.1 Försäkring

Den grundläggande idén med försäkring är att kunna erbjuda skydd mot ekonomiska förluster. Försäkringen täcker vanligtvis bara plötsliga och oförutsägbara händelser. För att något ska vara försäkringsbart krävs att:⁽¹⁹⁾

- ett stort antal personer är utsatta för samma risk
- endast ett mindre antal drabbas samtidigt och
- att skada medför väsentliga ekonomiska följder.

Försäkring grundas på risker och det är försäkringsbolagen som bedömer hur stor risken är att en person ska drabbas av skada. Utifrån det sätter sedan försäkringsbolagen den premie som försäkringstagaren ska betala. Försäkringsbolagen har ofta ett stort antal försäkringstagare inom samma försäkringsområde. I och med det kan de utjämna riskerna mellan de olika försäkringstagarna och sätta en billigare premie.

Det finns ett antal olika större och mindre grenar inom försäkringar.⁽⁹⁾

- livförsäkring
- pensionsförsäkring
- hem- och villaförsäkring
- företags- och fastighetsförsäkring
- fordonsförsäkring
- fondförsäkring
- Svensk sjö- och transportförsäkring
- flygförsäkring
- kreditförsäkring
- djurförsäkring
- skadeförsäkring samt
- brandförsäkring

På senare tid har det dykt upp nyare försäkringsprodukter på marknaden bl.a. producentansvars- och miljöskadeförsäkring.

Vid tecknandet av försäkring skrivs ett försäkringsavtal mellan försäkringsgivare försäkringstagare som regleras av den allmänna avtalsrätten och försäkringsavtalsrätten. Försäkring lyder under en inträffande teori dvs försäkringen gäller bara för skador som inträffar under försäkringstiden.

5.1.2 Återförsäkring

Ett företag kan teckna en återförsäkring för belopp som överstiger det redan försäkrade beloppet. En återförsäkring fungerar på samma sätt en vanlig försäkring men med den skillnaden att den delas upp mellan olika försäkringsgivare. Försäkringsgivarna behöver på detta sätt inte ta lika stor risk själva utan delar den med andra försäkringsbolag. Exempel: Ett företag har en självrisk på 500 000 kronor för skada. Deras försäkringsgivare ger en försäkring på upp till 3 miljoner för skada. För belopp över 3 miljoner tecknar företaget en återförsäkring med ett antal återförsäkringsgivare.

Så om en skada inträffar och kostnaderna för att åtgärda den överstiger 3 miljoner delar de inblandade återförsäkrarna på den del av kostnaden som överstiger 3 miljoner.

9) Svensk försäkring Årsbok, 2001.
19) Försäkringsförbundet, 2001.

5.1.3 Skadestånd

En förutsättning för ett försäkringsfall är att försäkringstagaren är skyldig att betala skadestånd. Vilka skadeståndsregler som gäller för försäkringsavtalet beror till stor del på den verksamhet som försäkringstagaren har. Ur risksynpunkt är det stor skillnad på t.ex. en bensinstation och en vanlig handelsaffär. I bland kan det vara nödvändigt med särskilda försäkringsvillkor beroende på verksamhetens farlighetsgrad. Det kan t.ex. vara villkor om att vissa säkerhetskrav måste vara uppfyllda för att försäkringstagaren ska få teckna försäkringen och vissa villkor för att försäkringsbolagen sen ska betala ut ersättning.

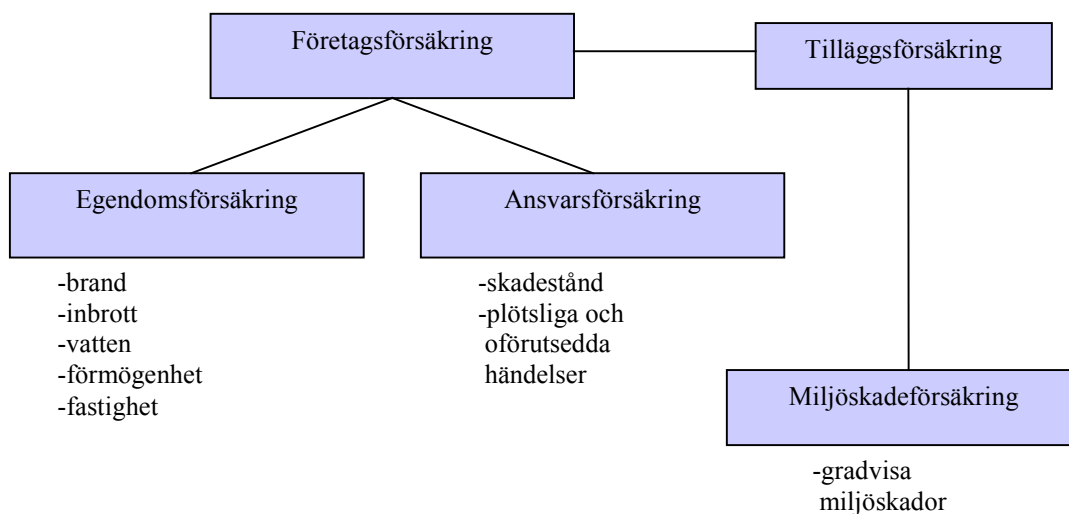
Huvudregeln i Svensk skadeståndsrätt är att den som orsakar en skada skall betala den. Skadeståndet har en reparativ och en preventiv funktion. Syftet med den reparativa funktionen är att den skadelidande ska få tillbaka samma ekonomiska situation som innan den inträffade skadan. Tanken med den preventiva funktionen är att företagen vill undvika skadestånd och därför jobbar med skadeförebyggande verksamhet.⁽⁶⁾

5.1.4 Företagsförsäkring

Företagsförsäkring är en paketförsäkring som försäkringsbolagen erbjuder till företag. De två huvuddelarna i försäkringen är egendoms- och ansvarsförsäkring (se figur 4). Egendomsförsäkringen omfattar t.ex. brand- och inbrottsförsäkring, vattenförsäkring, förmögenhetsförsäkring och fastighetsförsäkring. Ansvarsförsäkringen täcker skadeståndsskyldighet mot plötsliga och oförutsedda händelser. Andra försäkringsskydd som kan ingå i företagsförsäkringen är för rättsskydd och avbrottsskydd. Till företagsförsäkringen kan man lägga till olika tilläggsförsäkringar.⁽⁶⁾

Egendomsförsäkringen täcker oftast byggnader, maskinerier, varor, ritningar, datamedia, pengar, värdehandlingar, kunders egendom samt arbetstagarens egendom. För en vissa egendomar måste kunden teckna särskilda avtal t.ex. för motordrivna fordon, sjö- och luftfartyg, vissa maskinfundament, värmekulvertar, ledningar utanför byggnader, skog samt i vissa avseenden stöldbegärlig egendom.⁽⁶⁾

6) Lagerström, 1991.

Figur 4. Bild över av delar företagsförsäkringens innehåll

Ansvarsförsäkringen skyddar försäkringstagaren i fall han/hon skulle bli skadeståndsskyldig. Försäkringens syfte är att skydda försäkringstagaren mot oförutsedda utbetalningar vid skadestånd men den syftar även till att göra det möjligt för en skadelidande att få ersättning för skada.

Ansvarsförsäkringen täcker plötsliga och oförutsedda händelser (även i vissa fall plötsliga och oförutsedda miljöskador). Den omfattar alla person- och saksador som verksamheten ger upphov till inom det avtalade område och under den tid då försäkringen var i kraft. Det finns vissa undantag som denna försäkring inte täcker t.ex.⁽⁶⁾

- miljöskador
- förutsebar skada
- skada på levererad egendom
- produktansvar
- omhändertagen egendom
- trafik med motordrivna fordon
- sjö- och luftfartyg
- byggherreansvar
- konsultansvar skada
- atomskada
- annan försäkring

Som huvudregel inkluderas inte miljöskador i ansvarsförsäkringen, utan detta ses som en tilläggsförsäkring, dels på grund av att riskerna anses vara för höga men även för att kostna-

derna är svåra att beräkna och att de lätt blir stora med den höga riskfaktorn. Exempel på miljöskada som inte täcks av ansvarsförsäkringen är skador som uppkommer av.⁽⁶⁾

- skakning, buller, värme, lukt, ljus eller annan sådan störning
- rök, sot, damm, ånga, gas eller annan luftförorening
- förorening av eller annan inverkan på mark, byggnad och vatten,
- förändring av grundvattennivån,
- fukt eller kondens
- översvämning i samband med nederbörd

5.1.3.1 Miljöskadeförsäkring

Det finns i vissa fall en miljöskadeförsäkring för gradvisa miljöskador. Den försäkringen är inte densamma som den lagstadgade miljöskade- och saneringsförsäkringen som tidigare nämnts. Denna försäkring fungerar oftast som en tilläggsförsäkring till ansvarsförsäkringen (se figur 4).

5.1.4.2 Försäkringsmäklare

Mäklarverksamheten har funnits i Sverige i mer än 25 år och det finns nu ca 374 stycken mäklare i Sverige.⁽⁹⁾

Försäkringsmäklaren är länken mellan försäkringsgivare och försäkringstagare. De jobbar som konsulter, utredare, rådgivare och mäklare när det gäller placering av försäkring. De har insikt om vad de olika försäkringsbolagen tillhandahåller för försäkringar och de kan genom det lotsa försäkringstagarna till den försäkringsgivare som passar dem bäst. De hjälper även försäkringsbolagen med att göra upp försäkringsprogram och skriva villkor.

6 Marknaden

6.1 Företag

Företag ställs i dag inför många och svåra övervägningar när det gäller risker och miljö. Det finns ett sätt att hantera risker och skador som kallas för riskmanagement. Riskmanagement är en teknik som visar på tre vägar för att hantera skaderisker. Den första är att eliminera riskerna dvs jobba förbyggande med sin verksamhet och se till så att risken minimeras, vilket går helt i linje med skadeståndets preventiva funktion (se 5.1.3). Ett andra alternativ är att ta förlusterna dvs betala de skador som inträffar eller använda sig

6) Lagerström, 1991.

av ett eget Captivebolag (se avsnitt nedan). Det tredje sättet att hantera risker och skador är att föra över riskerna på någon annan dvs teckna en försäkring för skadorna. För mindre och medelstora företag är en företagsförsäkring en bra lösning men för större företag som har mer komplicerade verksamheter kan det vara bättre att skräddarsy försäkringsskyddet.⁽⁶⁾

6.1.1 Captivebolag

Ett större företag eller en koncern kan välja att försäkra sig i ett eget Captivebolag. Ett Captivebolag betraktas som ett försäkringsbolag och är ett sätt för företag att finansiera större självrisk och behålla pengarna inom koncernen. Captivebolaget kan i sin tur sedan återförsäkra sig på marknaden. Fördelarna med Captive är att koncernen får ett maximalt utnyttjande av självrisk, de får kontroll över pengaflödet och avkastningen och det ger ofta skattefördelar. Försäkringsbolagens roll kan vara att bistå med hjälp vid administrering av captivebolagen men även att försäkringsbolag står som direktförsäkrare medan captivebolaget är återförsäkrare.

7 Fakta- och resultatdel

Fakta- och resultatdelen består av en sammanställning av de intervjuades kunskaper, åsikter och bedömningar. Intervjuerna finns dokumenterade men kommer på grund av respekt till de intervjuades vilja inte att återges i sin helhet. Rapporten ger endast en sammanfattande överblick och varken försäkringsbolag, försäkringsmäklare eller företag hänvisas till eller ska gå att spåras i texten, undantaget AIG Europe S.A och Marsh i samband med den lagstadgade miljöskadeförsäkringen.

7.1 Försäkringsbranschen

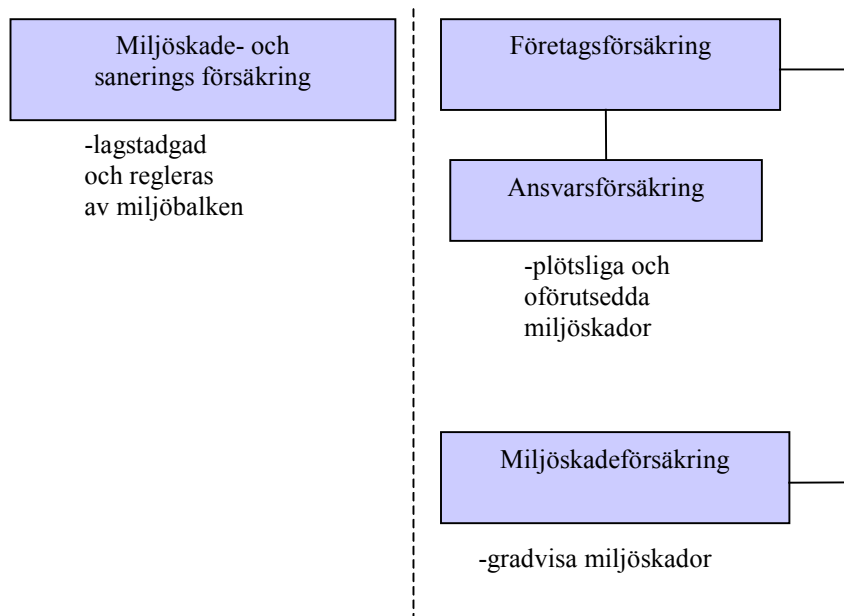
De försäkringar som finns på den svenska marknaden i dag grundar sig till stor del från USA och i viss mån från England. De internationella influenserna blir allt vanligare i den svenska försäkringsvärlden vilket till stor del beror på antalet verkamma internationella försäkringsbolag i Sverige ökar samt att försäkringsmäklare allt mer går över till att jobba mot den internationella marknaden.

Inom den svenska försäkringsbranschen kan en klar uppdelning mellan internationella försäkringsbolag och stora svenska koncerner samt svenska försäkringsbolag och mindre svenska företag urskiljas. Uppdelningen beror på att de internationella bolagen har mer resurser och större kapacitet för att ta hand om koncernernas komplexa verksamhet. De erbjuder ett större försäkringsutbud och en större trygghet på grund av att de har större finansiell grund att stå på.

Vad det gäller miljöskadeförsäkringar och miljörisksbedömningar har de internationella bolagen en större tradition och erfarenhet då de under många år byggt upp en organisation kring detta medan de svenska försäkringsbolagen precis har börjat titta på den marknaden.

7.1.1 Miljöskadeförsäkring

Inom miljöskadeförsäkring finns det olika former och olika utbud på marknaden (se figur 5). I Sverige finns en lagstadgad miljöskade- och saneringsförsäkring som är reglerad enligt miljöbalken. Den är helt skild från de miljöskadeförsäkringar som försäkringsbolagen erbjuder. Försäkringsbolagen tillhandahåller inom företagsförsäkringen en ansvarsförsäkring med skydd för plötsliga och oförutsedda miljöskador samt en försäkring för gradvisa miljöskador dvs skador uppkomna av långtidspåverkan. Det finns stora skillnader mellan vad de svenska och internationella försäkringsbolagen erbjuder inom miljöskadeförsäkringar.

Figur 5. Olika former av miljöskadeförsäkringar

7.1.2 Lagstadgad miljöskade- och saneringsförsäkring

Den lagstadgade miljöskade- och saneringsförsäkringen (se figur 5) regleras av miljöbalken och till denna försäkring är alla företag som bedriver miljöfarlig verksamhet, enligt miljöbalken, skyldiga att betala in en årlig summa. Det är en allmän försäkring dvs den ger inte företaget något skydd för den egna verksamheten utan täcker allmänna miljöskador. Försäkringen tillhandahålls för närvarande av försäkringsbolaget AIG Europe

S:A på uppdrag av svenska miljöskadenämnden och den förmedlas av försäkringsmäklaren Marsh.

Försäkringen gäller i tre fall:

- om det inte går att bevisa vem som orsakat miljöskadan
- om den som orsakat skadan har gått i konkurs eller inte kan betala
- om det inte går att hitta den som orsakat skadan.

Bland vissa företag, och särskilt bland de mindre, råder en viss förvirring kring denna försäkring. Många tror att den egna verksamheten är skyddad mot miljöskador i och med att de betalat in denna premie och de blir på så sätt invaggade i en falsk trygghet. Det finns två orsaker till detta, dels att informationen runt denna försäkring inte är tillräcklig och dels att många företag inte tar till sig den information som finns.

Försäkringsbranschen och företagen ställer sig tveksamma till denna försäkring så som den ser ut i dag. Den allmänna inställningen är att den mer liknar en skatt än en försäkring. Det är ytterst få fall där det sker utbetalningar från denna försäkring och många anser att de pengar som betalas in inte kommer till den nytta som det var tänkt.

7.1.3 Försäkringsbolagens miljöskadeförsäkringar

7.1.3.1 Försäkring för plötsliga och oförutsedda händelser

Plötsliga och oförutsedda miljöskador (se figur 5) täcks upp av ansvarsförsäkringen som beskrivs i teoridelen (5.1.4).

7.1.3.2 Försäkring för gradvisa och långtidspåverkande miljöskador

För miljöskador som ger gradvis påverkan under lång tid finns det en försäkringsform som tillhandahålls av de internationella försäkringsbolagen och i viss mån av de svenska försäkringsbolagen (se figur 5).

De internationella bolagen erbjuder en försäkringsform för gradvisa miljöskador och skador som kan uppkomma på tredje person. Bolagen har sinsemellan ungefär samma upplägg på försäkringarna men med vissa skillnader i villkoren. Villkoren korrigeras från fall till fall i och med att försäkringarna skraddarsys till varje företag. Samtliga av dessa försäkringar har väldigt höga premier. Internationella försäkringsbolag har vanligtvis, till skillnad från de svenska, skilt alla miljöskador från företagsförsäkringen och erbjuder separata miljöskadeförsäkringar.

Inom de svenska försäkringsbolagen är den gradvisa och långtidspåverkande miljöskadeförsäkringen väldigt ny. Det är bara ett fåtal bolag som tillhandahåller denna försäkring och det kommer antagligen ta tid innan försäkringen får stor spridning i Sverige. Det finns flera orsaker till det men de största är att försäkringsbolagen är väldigt försiktiga när de går in med en ny försäkring och de satsar inte mycket resurser på den och dels att premien är så hög att företagen blir tveksamma mot försäkringen.

Vad det gäller villkoren för denna försäkring så saknas det några konkreta sådana. Den gradvisa miljöskadeförsäkringen säljs endast till ett fåtal företag och villkoren görs så individuella för varje företag och innehåller så många undantag att det blir svårt att sätt upp några generella villkor för denna försäkring. Försäkringsbolagen gör även stora undantag för vilka företag som får teckna försäkringen. Merparten erbjuder inte försäkringen till företag där det överhuvudtaget finns risk för miljöskada. Tyvärr så erbjuds då inte försäkringen till de företag som verkligen behöver den.

7.1.3.3 Sanerings- och företagsöverlåtelseförsäkring

De internationella försäkringsbolagen erbjuder inom miljöskadegenren försäkringar för sanering på och utanför den egna anläggningen samt vid företagsöverlåtelse. Dessa risker går i dagsläget inte att täcka inom de svenska försäkringsbolagen.

Sanering anses av de svenska bolagen vara ett allt för stort riskområde för att de ska vilja erbjuda försäkring. Företagen kan få möjlighet att försäkra mark med de villkor att det inte finns någon förorening i marken och att verksamheten är av sådant slag att den inte förorenar.

För företag uppkommer ofta problem vad det gäller eventuella miljöskador och saneringsansvar vid företags- eller marköverlåtelse. Det ligger på köparens ansvar att kräva en markundersökning av säljaren. Om en förorening upptäcks så kan köparen begära ersättning från säljaren för eventuella skador som kan uppkomma i framtiden eller begära att säljaren står för de miljöskador som uppkommer inom en tidsperiod. Detta regleras i avtalet mellan säljare och köpare. En försäkring löser detta på ett smidigt sätt genom att lyfta ut ansvaret för skada ur avtalet. Försäkringen fungerar som en engångspremie som räcker ett viss antal år framåt och både säljare och köpare kan teckna den.

De svenska bolagen tycker att det är en alltför dyr försäkring att erbjuda samt att det är svårt att göra riskbedömningar bakåt i tiden. En del anser inte heller att det är en riktig försäkringföreteelse utan en mer ekonomisk och juridisk fråga.

7.1.4 Annan miljöförsäkring

7.1.4.1 Producentansvar

Med producentansvar menas att de som producerar en produkt är ansvarig för att denna tas om hand på ett miljöriktigt sätt när den är uttjänt. Producenterna tar för detta ut en avgift av köparen som vanligtvis bakas in i priset. Det finns två problem med producentansvar. Först att lagstiftningen inte helt klart visar hur dessa avgifter ska förvaltas. När det gäller långlivade produkter t.ex. bilar finns då en risk att producenten hinner gå i konkurs eller försvinna innan produkten ska skrotas. Det andra problemet ligger i att producenterna får ta ansvar för en kostnad i framtiden och de vill inte sätta sådana långvariga garantier. Problemen kan lösas genom att en försäkring går in och tar över ansvaret för produkten. Försäkringen lyfter bort åtagandet för producenten samtidigt som det är en garanti för att det finns likvida medel även för långlivade produkter. Den största fördelen för företaget är att risken lyfts bort en verksamheten och på detta sätt säkras vinsten. Vad det gäller producentansvar ligger Sverige längre fram i förhållande till Europa och den internationella försäkringsbranschen.

Riskbedömning

En stor del av försäkringsbolagens arbete ligger i att göra riskbedömningar och sätta premier. Vad som är premiegrundande är:

- hur risken ser ut
- hur farlig den är samt
- volymen på verksamheten där det föreligger risk

Miljörisk är definitivt en premiegrundande faktor men miljöriskbedömningar är problematiska på grund av svårigheterna i att bedöma miljöskador. Detta kräver stor kompetens inom miljöområdet.

Det har visat sig att försäkringsbolagen inte gör några större bedömningar av riskerna eller av företagen som vill teckna ansvarsförsäkring för plötsliga och oförutsedda miljöskador. Det vanliga är att man tittar på klassificeringen av företaget, miljörapporter eller lämnar över det till försäkringsmäklaren. Att någon representant från försäkringsbolagen besöker företagen och gör en utvärdering är mycket ovanligt. Skulle det behövas, lämnas det vanligtvis över till en miljökonsult. Premien sätts sedan utefter en allmän uppskattning

När det kommer till den gradvisa miljöskadeförsäkringen gör vissa försäkringsbolag en något mer grundligare undersökning. Men för att de svenska försäkringsbolagen ska göra en miljöriskbedömning måste de samarbeta med miljökonsulter. De stora internationella försäkringsbolagen har egna risk- och miljöingenjörer. En del försäkringsbolag är mer kategoriska. En vanlig variant är att inte ge gradvisa miljöskadeförsäkringar till företag

som har tillstånds- eller anmälningsplikt enligt miljöbalken. Försäkringsbolagen går då strikt efter den A-, B- och C- klassificering som finns i miljöbalken (se 4.2.1). Verksamheter som är klassade som A- och B- verksamheter dvs mest miljöförstörande får inte teckna försäkringen. Sen kvittar det vad företagen har för miljöarbete eller kontroller på sin verksamhet. A- och B- verksamheter kan få en försäkring men då med undantag för miljöskador.

Krav

I dagens läge ställer försäkringsbolagen inga större miljökrav på de företag som vill teckna försäkringar hos dem annat än att vissa bolag vill att företagen ska vara ISO 14001 certifierade eller EMAS registrerade. De försäkringsbolag som baserar riskbedömningen på verksamheternas klassificering ställer inga krav på förtegen utan går helt efter dessa kategorier.

Försäkringsbolagens åsikt är att kraven på företagen ska komma från kunder och myndigheter och de anser inte att försäkringsbolagen ska behöva agera som någon av dessa.

8 Myndigheter

Syftet med den svenska miljölagstiftningen har inte varit att möta gradvisa miljöskador med skadestånd. Det ställningstagandet beror på att det oftast är svårt att hitta dem som har orsakat skada. I stället har ambitionen varit att alla parter ska enas under ett delat solidariskt ansvar. Med det menas att om en part blir skadeståndsskyldig för något som flera har varit inblandade i kan den drabbade kräva pengar av de andra. Myndigheterna har med detta flyttat problemet från sig själva till företagen.

Med miljöbalken öppnades dock möjligheterna för myndigheter att utöva mer tillsyn. Men i dagens läge framförs åsikter om att myndigheternas tillsyn inte är aktiv och att deras kontroll av företagens lagefterlevnad har brister. En allmän åsikt är att om myndigheterna dömde ut mer skadestånd till företag så skulle de bli mer uppmärksamma på sin verksamhets miljöpåverkan. Det skulle i sig medföra att företagens miljöarbete blev mer aktivt.

Vad det gäller rättsmål och domar inom miljöskador så finns det inte många sådana i dagsläget. En anledning till det kan vara att miljömålen ofta är komplicerade och att det blir långa och kostsamma processer som ingen vill ge sig på det. De skärpta reglerna om straff i miljöbalken gör det möjligt för domstolarna att ge hårdare utslag men på grund av svårigheterna i dessa fall läggs straffen nästan alltid på ett minimum.

Det finns åsikter om att dagens tillämpning av den svenska miljölagstiftningen inte är tillräcklig för att vända samhället mot en hållbar utveckling. För att kunna göra det föreslås

en hårdare tillämpning av lagen inom polis, åklagare och domstol. Det har framkommit att det finns vissa indikationer på att detta är på gång. Bland annat så anses det att miljöbalken har börjat tillämpas mer aktivt och att myndigheterna har börjat aktivera sig mer på brottsmål samt att miljömålen blir mer och mer aktuella

9 Marknaden

Skillnad mellan större och mindre företag

Bland företagen finns en klar uppdelning mellan stora och små företag vad det gäller åsikt, uppfattning och inställning mot miljö och miljöskadeförsäkringar. Nedan återges en sammanställning från de intervjuer som arbetet baseras på. Jag vill betona att denna sammanställning är generaliserad och att det naturligtvis finns undantag från denna text.

Större företag och koncerner jobbar mer aktivt med miljöarbete än vad de mindre företagen gör och de ställer oftast högre krav på sig själva än vad försäkringsbolagen gör. De är insatta i miljöproblemen och jobbar mycket med förebyggande verksamhet och satsar på att få en bra företagsprofil och ”good will”. De har valt detta aktiva ställningstagande på grund av att de inte kan riskera att bli ansedda som miljöbovar. Det förlorar de kunder på. Vad det gäller miljöskador så blir det oftast billigare för dem att betala den skada som de orsakar än att teckna en försäkring. Det beror bl.a. på att de är kapitalstarka men även på att premierna för den gradvisa miljöskadeförsäkringen är höga och att självriskerna är väldigt höga i en sådan försäkring. För företag som ingår i koncerner gäller att försäkringar tecknas koncernvis och då med stora internationella försäkringsbolag och försäkringsmäklare. Större företag och koncerner jobbar mycket med captives och återförsäkring. Med captives bevarar de sitt kapital inom det egna företaget och många företag anser att de hellre själva tar den vinst som försäkringsbolagen annars gör själva. Återförsäkrare används för stora risker på grund av att företagets verksamhet är för stor för att ett försäkringsbolag ska kunna täcka allting.

Mindre företag jobbar inte i lika stor utsträckning med miljöarbete och de är inte insatta i problemen i lika stor grad som de större företagen. Oftast börjar de att titta på miljön efter att de som underleverantörer till ett större företag har fått miljökrav från dem. De tecknar försäkringar hos de svenska försäkringsbolagen och förhandlar ofta direkt med försäkringsbolaget men i vissa fall genom försäkringsmäklare. Överlag är de väldigt dåligt insatta i vad företagets försäkring täcker. De litar på att försäkringsbolagen och försäkringsmäklarna har täckt in hela verksamheten.

Företagen tycker inte att de får någon direkt information i från försäkringsbolagen om vad det finns för miljöskadeförsäkringar. Men de företag som har granskat den gradvisa miljöskadeförsäkringen som de svenska försäkringsbolag erbjuder anser att undantagen är

för många för att det ska vara någon idé för dem att teckna denna försäkring. Det skulle inte finnas några fall där försäkringen gällde. Därtill kommer den höga premiekostnaden som få vill betala.

Varken de större eller mindre företagen känner av några direkta krav i från myndigheterna eller försäkringsbolag. Men om det skulle komma mer krav och om det fälldes fler skadeståndsdomar så säger flera intervjuade företag att deras intresse för den gradvisa miljöskadeförsäkringen skulle öka. Framförallt på grund av risken för att bli skadeståndsskyldiga.

En stor fråga hos företagen är hur försäkringsbolagen arbetar med riskbedömningar och då speciellt i samband med miljöskadeförsäkringen. De större företagen och koncernerna gör sina egna riskbedömningar och ifrågasätter försäkringsbolagens kompetens inom detta område.

Efterfrågan

Finns det någon efterfrågan på miljöskadeförsäkringar inom marknaden?

För närvarande upplever de svenska försäkringsbolagen inget större tryck från marknaden efter miljöskadeförsäkring. Försäkringsbolagen tolkar detta på lite olika sätt. En del menar att företagen inte ser behovet av den här sortens försäkringar på grund av att de själva burit riskerna under många år och är vana med det. Andra menar att företagen inte är medvetna om vilka risker de egentligen har, speciellt de mindre företagen, och att det är därför som försäkringen inte efterfrågas. De internationella försäkringsbolagen upplever dock att fler och fler företag väder sig till dem och undrar vad de har att erbjuda för försäkringar inom miljöområdet.

Försäkringsbolagen förväntade en ökning av efterfrågan när miljöbalken introducerades i och med att kraven på efterbehandling och sanering har stärkts i den lagen. Men så har inte skett och den allmänna åsikten är att myndigheterna måste skärpa sin tillsyn av företagen för att efterfrågan ska stiga. Så länge myndigheterna inte är alerta till att kräva ersättning av företagen eller ålägga dem att sanera så tycker försäkringsbolagen inte att de kan göra något åt miljöskadeförsäkringen.

Bland företagen finns dock en viss efterfrågan på den gradvisa miljöskadeförsäkringen men eftersom det är en dyr försäkring är det främst de större företagen som visar sitt intresse, mindre företag som nog mest skulle behöva den har inte råd att teckna den och efterfrågan är låg från deras sida. Men vad företagen framförallt efterfrågar sanerings- och företagsöverlåtelseförsäkringar. När det kommer till marksanering så lägger företag ut mycket pengar varje år och företagsöverlåtelser kan bli komplicerade och tidskrävande processer på grund av miljöskador.

Drivkrafter

Vad finns det för drivkrafter för miljöskadeförsäkringar inom marknaden?

De största drivkrafterna är att företagen:

- skyddar sin verksamhet
- får ekonomisk trygghet
- erhåller "good will"
- får hjälp med fondering av kapital
- får hjälp med nationell och internationell lagstiftning

Genom att lyfta ur okända miljöskadeproblem ur verksamheten med hjälp av försäkring får företaget både skydd och trygghet. Försäkringen säkerställer att företaget har pengar för skadereglering och skyddar på det sättet företagets vinst. Företaget kan även i sin årsredovisning skriva att de har tagit hand om sin miljöskuld eller att de har ekonomi att göra det. Genom att ta ansvar för sitt miljöarbete vinner företaget "good will" dvs de får ett gott anseende utåt. I dagens läge när kundernas attityder styr efterfrågan kan företagen utnyttja sitt miljöansvar i sin marknadsföring.

Ett problem för företag kan vara att fondera eget kapital för risker. Försäkringsbolagen har bättre möjligheter att göra detta än företagen. Dels har de stor erfarenhet inom området och dels så omfattas de inte av samma lagstiftning som vanliga företag. Företag kan inte fondera pengar utan att det ger skatteeffekter. För att företagen ska göra det här själva måste de hitta ett undantag ifrån gällande lagstiftning dvs att de får förvalta dessa pengar på ett skattemässigt sätt lika förmånligt som försäkringsbolagen. Om företaget tecknar en försäkring tar försäkringsbolagen över detta problem från företagen.

Både på den nationella och den internationella marknaden blir det mer och mer komplicerat att hålla ordning på lagar, direktiv och förordningar. Genom att arbeta mot försäkringsbolag och försäkringsmäklare får företagen hjälp med att klargöra som gäller för deras verksamhet.

Barriärer

Vad finns det för barriärer dvs hinder mot miljöskadeförsäkringar inom marknaden?

De största anledningarna till att efterfrågan på miljöskadeförsäkringar är låg är att:

- endast ett begränsat antal miljöskador blir kända
- kunskapen om risker och miljöskador är låg inom många företag
- myndigheterna kontrollerar endast i begränsad utsträckning
- det är en ny och dyr försäkring
- det inte finns några generella villkor utan försäkringen måste anpassas för varje företag

De flesta företag kan på något sätt orsaka antingen en större eller mindre miljöskada. Men av de miljöskador som sker är det med stor sannolikhet endast ett fåtal som blir kända för allmänheten. Det har framkommit att många företag inte upplever riskerna som så stora och detta medför att många företag inte uppmärksammar de problem och skador som faktiskt kan inträffa. Inom många företag, speciellt de mindre, finns en stor okunskap om miljöskador och miljöskulder. Företagen upplever heller inget hot från myndigheterna om att bli skadeståndsskyldiga, vilket är ett resultat från myndigheternas begränsande kontroll.

Den gradvisa miljöskadeförsäkringen är en ny och dyr försäkring och problemen runt detta anses vara att det tar tid att förankra den i verksamheterna. Försäkringen måste aktivt säljas in bland företag och försäkringsbolag och det kan ta tid innan den börjar säljas i sån utsträckning att premien kan sänkas. Att det är en ny produkt visar sig även i att det inte finns några generella villkor för försäkringen. I och med att försäkringen anpassas efter varje företag som vill teckna den försvåras marknadsföringen av försäkringen och många anser att det kommer ta lång tid för denna försäkring att bli stabil på marknaden.

10 Internationellt

Försäkringar och försäkringsutbud håller oftast vissa riktlinjer men ser olika ut vad det gäller innehåll från land till land på grund av att varje nation har olika infrastruktur och lagstiftning. Detta medför skillnader i hur risker värderas och resulterar i olika försäkringar. De inhemska försäkringsbolagen är dessutom låsta till sitt land med sina försäkringar. De stora internationella bolagen kan försäkra företag inom olika länder och skillnaderna mellan försäkringar och försäkringsutbud suddas därför allt mer ut.

Det internationella samarbetet har utökats i takt med att fler och fler försäkringsmäklare och återförsäkrare börjar söka sig ut på den internationella marknaden. Genom samarbete kan försäkringsbolagen hålla samma linje och öka kvaliteten på marknaden.

Miljöskadeförsäkringen utvecklades i USA för ca 15-20 år sen och har sedan spridit sig genom de stora internationella bolagen till Europa och Skandinavien. I USA har denna försäkring kunnat utvecklas för där har det funnits incitament och drivkrafter genom en väldigt sträng tillämpning av lagstiftningen. De har lagstadgade program för sanering och arbetar mycket med normer och skadeförebyggande åtgärder. Miljöansvaret är här väldigt stort och dyrt. Grundkonceptet är att de företag som inte jobbar med miljön blir ålagda av myndigheterna att betala stora skadestånd. Detta tryck på företagen ger upphov till ett aktivt ställningstagande i miljöfrågor, diskussioner, skadeförebyggande program och försäkringar.

Sverige har en relativt hård lagstiftning men myndigheterna är mer försiktiga i sin tillsyn av företag och vill inte ålägga skadestånd i fall det finns risk att företaget går i konkurs. På grund av det har Sverige inte en dominerande ställning inom Europa vad det gäller miljöskadeförsäkringar eller miljöskadeförsäkringar. I Europa är det hårdare restriktioner och England och Tyskland är de dominerande länderna

England har jobbat mycket med lagstiftning för marksanering och har varit framstående med en lagstiftning där man valt att skriva vad som är standardvärden för olika verksamheter. Företag som överskrider dessa värden blir med automatik skyldiga att sanera.

Tyskland har hög standard och är mycket utbildade när det gäller miljöskadeförsäkringar. De har ett mer utvecklat villkors system där det är lätt att veta om något är försäkrat eller inte. De har obligatorisk miljöansvarsförsäkring som varje företag måste täcka och som alla försäkringsbolag tillhandahåller. Vid riskbedömning skickar försäkringsbolagen ut ingenjörer på plats för undersökningar. Deras system styrs mycket av lagar och myndigheter.

I **Frankrike** och **Italien** finns försäkringspöler där man delar på riskerna.

I **Skandinavien** ligger Sverige däremot långt framme vad det gäller miljölagstiftning och miljöskadeförsäkringar. Norge har en miljöskadefond och Danmark har en försäkringspö för gradvisa miljöskador. Men för tillfället är de systemen dåligt administrerade. Finland har en lagstadgad miljöskade- och saneringsförsäkring som de har tagit efter från Sverige.

11 Diskussionsdel

Diskussionsdelen delas in i diskussion och slutsatser. Diskussionen har olika underrubriker som var och en styrs av nyckelfrågor.

11.1 Diskussion

Nuläge

Försäkringsbolagen har en unik ställning mellan finansvärlden och marknaden och har därför stor potential till att vara en pådrivande faktor i den svenska Regeringens ambition om ett ekologiskt hållbart samhälle. Att försäkringsbolagen ska bidra till en hållbar utveckling är även en önskan från UNEP som under en konferens i Stockholm, 2000,⁽⁸⁾ uppmanade försäkringsbolagen att integrera miljöarbetet i sina verksamheter. UNEP vill att försäkringsbolagen ska ta mer ansvar inom detta område och menar att de har en viktig roll i att främja ett hållbart samhälle och en hållbar utveckling.

Är försäkringsbolagen en drivande enhet i de svenska företagens miljöarbete?

I inledningen av rapporten, i figur 1, presenteras försäkringsbolagen som en påverkande kraft på företag. Detta är en allmänt vedertagen föreställning av försäkringsbolagen men är den verkligen sann? Under intervjuerna har en annan bild framkommit.

Bland de intervjuade företagen framkom inte att de kände av någon direkt påverkan eller några direkta krav på deras verksamhet från försäkringsbolagen. Och från försäkringsbolagen uppfattades ett mycket lågt engagemang i frågan. Så för tillfället kan det konstateras att försäkringsbolagen inte är någon drivande enhet i företagens miljöarbete.

Är den lagstadgade miljöskade- och saneringsförsäkringen ett alternativ till den gradvisa miljöskadeförsäkringen?

Den lagstadgade miljöskade- och saneringsförsäkringen liknar mest en skatt som företagen är skyldiga att betala. Det visade sig att några företag tror att de i och med denna försäkring är skyddade mot miljöskador men så är inte fallet. Detta eftersom denna försäkring endast gäller då det inte går att hitta någon som är skyldig till miljöskadan eller om den skyldige gått i konkurs och inte kan betala för skadan. Försäkringen är inte något alternativ till den gradvisa miljöskadeförsäkringen som skyddar det egna företaget.

Den lagstadgade miljöskade- och saneringsförsäkringen har inte visat sig komma till godo för de svenska företagens saneringsarbete. Det har inte betalats ut några nämnvärda summor och försäkringen ifrågasätts inom både försäkringsbranschen och affärsvärlden. Försäkringen skulle i stället kunna omarbetas till en statlig fond. Vinsten från fonden skulle sedan kunna användas till att restaurera olika områden, marker, verksamheter osv inom Sverige som bedöms vara i behov av sanering.

Framtidsutveckling

Hur ser den framtida utvecklingen ut inom miljöskadeförsäkring?

Behovet av miljöskadeförsäkringar kommer med alla säkerhet att öka i framtiden. Enligt en artikel skriven i Environmental Finance av Mark Nicholls har det aldrig förr varit större fokus på miljöförsäkringar och i Europa förväntas dessa försäkringar öka explosionsartat när de efterhand följer efter i USA:s fotspår med hårdare straff.⁽¹³⁾ I Europa har försäkringarna än så länge bara erbjudits till en liten marknad på grund av att de europeiska försäkringsbolagen är rädda för riskerna. I ett försök att kompensera för riskerna så har orealistiska villkor skrivits och premierna har satts så höga att kunderna inte upplever någon förtjänst av försäkringen. Av artikeln framgår att täckandet av miljöskadeförsäkringen beräknas öka i framtiden dels på grund av att försäkringsbolagen kommer erbjuda mer försäkringsformer inom miljöområdet och dels på grund av att kunskapen om vilka försäkringar som finns kommer att öka hos företagen.

Vad som ligger bakom ökningen av efterfrågan menar Nicholls är en kombination av att medvetenheten om miljörisiker blir större och att kraven från myndigheterna ökar. Enligt artikeln kommer den största efterfrågan på miljöskadeförsäkringar från företag, banker och advokater i samband med att de skriver avtal.⁽¹³⁾

I Sverige finns ett visst intresse och en viss efterfrågan på miljöskadeförsäkringar och inom den svenska försäkringsbranschen tror man att tecknandet av dessa försäkringar kommer att öka men att det kommer ta lång tid. För att det ska ske en ökning antas två faktorer krävas. Dels att miljöfrågor kommer mer i fokus dvs att trycket på företagen ökar samt att premiekostnaden minskar.

Med tanke på de utökade kapitlen om straff och sanktioner i miljöbalken samt de indikationer som finns om att miljöarbete kommit högre upp på myndigheternas prioriteringslista så bör företagen snart ställas inför högre krav och tryck vad det gäller deras miljöarbete.

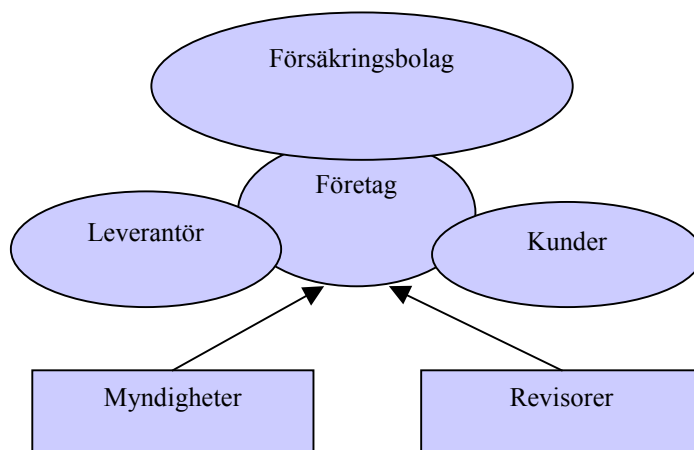
Vad det gäller premien så förväntas den sänkas i takt med att fler och fler företag tecknar försäkringen. Försäkringsbolagen kan här påverka efterfrågan genom att upplysa företagen om vilka risker de har och vilka miljöskador som kan inträffa samt förklara hur försäkringsbolaget kan hjälpa företagen med dessa. De svenska försäkringsbolagen bör alltså satsa på att marknadsföra miljöskadeförsäkringen.

Hur kan försäkringsbolagen jobba med miljöskadeförsäkringen?

Det finns två olika sätt för de svenska försäkringsbolagen att integrera miljöskadeförsäkringar i deras marknadsutbud. Antingen bakas de gradvisa miljöskadorna in i de försäkringar som redan finns i dag eller så lyftes de helt ut ur försäkringarna och blir i stället egna försäkringar. Det första alternativet ger billigare premier i och med att det då är möjligt att jämna ut miljöskaderiskerna över allt som är täckt inom försäkringen. Den andra lösningen ger högre premier men är förmodligen enklare att lösa administrativt.

En framtidsvision om försäkringsbolagens arbete med miljöskadeförsäkringar innehåller ett samarbetstänkande. Det skulle kunna liknas med det linjesamarbete som tidigare visats i figur 2 mellan företag, underleverantör och kunder (se figur 6).

Försäkringsbolagen och företagen skulle kunna inleda ett samarbete innan själva försäkringen tecknas. Samarbetet skulle kunna gå ut på att försäkringsbolagen hjälper företagen med deras miljöarbete t.ex. certifiering, riskbedömning och riskbegränsning. Försäkringsbolagen skulle kunna erbjuda kompetens inom lagstiftning och miljöskador och lotsa företagen genom miljöarbetet.

Figur 6. Framtidsvision om samarbete mellan försäkringsbolag och företag.

När målet är uppnått t.ex. certifiering så får företaget teckna en miljöskadeförsäkring av bolagen. En tanke är även att premien ska kunna sänkas på detta sätt. Genom ett samarbete vet försäkringsbolagen vad företagen har för verksamhet, det blir lättare att göra riskbedömningar och sätta premier samt att företagen kan vända sig till och få hjälp av sitt försäkringsbolag när de har frågor om miljöarbete.

Samarbete är en viktig punkt när man talar om en positiv framtidsutveckling. Att ta tillvara på den kompetens och information som finns för att sedan komma fram till nya lösningar är ett effektivt och kostnadsmissigt bra alternativ.

Kan försäkringsbolagen vara en drivande enhet i de svenska företagens miljöarbete?

Försäkringsbolagen kan vara en pådrivande faktor bl.a. genom sin roll som investerare och som rådgivare åt andra investerare.⁽⁸⁾ Men de kan även vara det genom att ställa miljökrav på företag som vill teckna försäkringar hos dem samt att genom samarbete påverka och hjälpa företagen mot ett bättre miljöarbete såsom nämnts i frågan ovan. Det är viktigt att ha i åtanke att detta inte endast gäller för producerande företag. Även tjänsteföretag kan ha en stor indirekt miljöpåverkan t.ex. genom konsultverksamhet.

Fördelarna för företaget är att de dels genom ett aktivt ställningstagande stärker företagets varumärke, får bra publicitet och kan öka sina marknadsandelar. Försäkringen ger dem även fördelar i att de skyddar sin verksamhet och får ekonomisk trygghet.

Hur kan de Svenska försäkringsbolagen utvecklas för att jobba aktivt med miljöskadeförsäkringar och bli en pådrivande enhet i företagens miljöarbete?

I dagens läge finns det inget större samarbete mellan företag och försäkringsbolag på miljöområdet. För att ett samarbete ska ta fart och för att försäkringsbolagen ska bli en

pådrivande faktor i miljöarbetet måste försäkringsbolagen nu börja jobba aktivt för detta. Det har visat sig att det finns vissa punkter som försäkringsbolagen speciellt bör förbättra:

- produktutveckling inom miljöskadeförsäkring
- miljöriskbedömning
- krav på företag
- villkor för miljöskadeförsäkring
- information till företag

En utveckling framåt kräver aktiva försäkringsbolag och den svenska försäkringsbranschen står nu i ett sådant läge att de måste satsa resurser för att förbättra hur de bedömer miljörisiker, sätter villkor i samband med miljöskador, utvecklar nya produkter samt hur de sprider information till marknaden.⁽⁹⁾

Den svenska försäkringsföreningen skriver i sin årsbok 2001 att den tekniska servicen och produktutvecklingen minskar i de svenska försäkringsbolagen. Anledningen till detta sägs vara att försäkringsbolagen har förlorat kompetens i samband med att personal har slutat. Produktutveckling är en mycket viktig del av marknaden och enligt försäkringsföreningen finns det en stor utvecklingspotential inom den svenska försäkringsbranschen bara den utnyttjas.⁽⁹⁾

Att produktutvecklingen minskat bland de svenska försäkringsbolagen visar sig bl.a. i att de inte har något utbrett försäkringsskydd för miljöskador. Den miljöskadeförsäkring som vissa av de svenska försäkringsbolagen tillhandahåller är inte heller anpassad till kunderna. Miljöskadeförsäkringen erbjuds inte till de företag som mest behöver den på grund av att de flesta försäkringsbolagen inte erbjuder försäkringen till företag med någon slags miljöfarlig verksamhet, dvs de företag som är A- och B-klassificerade enligt miljöbalken. I och med det förloras hela kärnan med att ha en miljöskadeförsäkring. Detta innebär även att de stora företagen och koncernerna som oftast är A eller B klassificerade är tvungna att söka sig till de internationella försäkringsbolagen och detta medför att de svenska försäkringsbolagen kommer att tappa marknadsandelar.

Att i miljöriskbedömningarna titta efter klassificering istället för att se till företagets miljöarbete är ingen bra metod. En A- eller B-verksamhet som satsar på miljöarbete och som har en ”säker” anläggning kan många gånger utgöra en mindre risk än en C- verksamhet som inte tar hänsyn till miljön. En C-verksamhet har heller ingen anmälningskyldighet och kan således lättare dölja eventuella miljöskador.

Försäkringsbolagens riskbedömningar inom miljöskador är överhuvudtaget ganska bristfälligt utförda. De försäkringsbolag som inte använder sig av klassificeringen enligt ovan gör vanligtvis bara en allmän bedömning av företagets risker utefter miljörapporter. Riskbedömningarna bör göras grundligare för att bättre kunna utreda vilka företag som kan erbjudas försäkringen. Detta kan t.ex. göras genom att försäkringsbolagen själva eller

med hjälp av miljökonsult besöker företagen och gör undersökningar på plats. Här skulle ett samarbete med miljökonsulter kunna vara ett alternativ. Miljöriskbedömningar skulle kunna ske utefter en mall som tagits fram gemensamt av försäkringsbranschen och miljökonsulterna. Miljökonsulterna skulle även kunna stå för utbildning inom försäkringsbolaget. Det är mycket viktigt för försäkringsbolagen att ha djup miljökunskap för att bedöma de verkliga riskerna t.ex. inom geologi, reningsteknik, kemi m.m.

Försäkringsbolagen skulle kunna få ytterligare information till sina miljöriskbedömningar genom att utnyttja databaser med information om företagen. Naturvårdverket har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en sådan databas, en miljöupplysningscentral. Den databasen ska bygga på information om företag som finns registrerad hos länsstyrelserna, kommunerna, miljödomstolarna, Regeringen, Kemikalieinspektionen, register för förorenad mark, Räddningsverket samt EMAS och ISO 14001 registreringar.⁽⁵⁾ Databasen är framtagen av Naturvårdsverket och de har nu lämnat över den till Miljöstyrningsrådet för testning. Enligt Miljöstyrningsrådet ska detta genomföras under våren 2002.

På det här sättet kan försäkringsbolagen dock bara få historisk information och det räcker inte för att göra aktiva bedömningar. Informationen som försäkringsbolagen kan få av databasen kan utgöra en grund vid riskbedömningar men informationen måste kompletteras med undersökningar av hur riskernas kan se ut i framtiden.

Om försäkringsbolagen i samband med riskbedömningar börjar ställa mer krav, dvs att företag inte får teckna försäkring om de inte har tillräckligt bra miljöarbete, ger detta incitament till företagen att minska sin verksamhets miljöpåverkan. Detta skulle kunna ske med en indexerad skala dvs att ett miljöarbete som inte lever upp till kraven ger hög premie medans ett miljöarbete som lever upp till kraven skulle kunna sänka premien. Att försäkringsbolagen i dag inte ställer några speciella krav på företagen beror nog till stor del på att de anser sig förlora kunder på det. Men detta är något som försäkringsbolagen måste börja jobba med om de ska vara en påverkande kraft på företagens miljöarbete.

Vad det gäller villkoren för miljöskadeförsäkringen så är de i dagens läge unika för varje företag och väldigt högt satta. Det i kombination med att premierna är höga gör att företagen inte ser någon större nytta med försäkringen. Försäkringsvillkoren bör göras mer generella och ge klarare direktiv om vad som är och inte är täckt i miljöskadeförsäkringar. Villkoren måste även sättas i förhållande till försäkringspremien för att det ska vara lönsamt för företagen att teckna försäkringen. Både försäkringsbolag och försäkringsmäklare har här ett ansvar att informera företagen om vad som är och inte är försäkrat inom deras verksamhet samt vad det finns för nya försäkringar inom miljöområdet. Denna information bör speciellt riktas till de mindre företagen som inte i lika hög grad är insatta i problemen och riskerna som de större företagen.

En viktig del i försäkringsbranschens arbete mot en hållbar utveckling ligger just inom informationsarbetet. Detta var en fråga som diskuterades under seminariet i Stockholm 2001.⁽¹⁰⁾ Försäkringsbolagens position mellan finansvärlden och marknaden gör att de på ett enkelt sätt kan ta in, bearbeta och sprida miljöinformation mellan företag. Genom att sprida information till miljöförstörande företag kan de ge klara signaler om hur företagen bör göra för förbättra sitt miljöarbete.

Att företagen i dag anser att de inte får någon information från försäkringsbolagen drabbar försäkringsbolagen negativt eftersom det visar på dålig service och det kan i längden ge dem dåligt anseende.

Miljöskada ett svårt begrepp och för att försäkringsbolagen ska kunna genomföra de förändringar som nämnts behöver det inom branschen ske en kompetensutveckling inom miljöområdet. I dag står de svenska försäkringsbolagen i en sådan position att de troligtvis kommer behöva ta in konsulter från de internationella försäkringsbolagen för att hänga med i utvecklingen av miljöskadeförsäkringen.

Vad finns det för lönsamhet för försäkringsbolagen med miljöskadeförsäkringar?

Mycket tyder på att det finns potential för att försäkringsbolagen ska kunna tjäna på miljöskadeförsäkringar. Försäkringsbolagen kan även med ett utökat samarbete med företagen, som tidigare nämnts, debitera för miljökonsultverksamhet

Påverkan på marknaden

Hur kan marknaden påverkas i sitt miljöarbete och i sitt intresse för miljöskadeförsäkring?

Försäkringsbolagen och försäkringsmäklare har naturligtvis en stor roll som påverkare på marknaden men även myndigheternas arbete ger stora effekter på företagen. Försäkringsbolag och försäkringsmäklare kan påverka genom att upplysa företagen om riskerna och hoten samt att ställa krav på dem. Med tanke på de starka influenser som kommer internationellt så kan de visa på utvecklingar som sker i USA och Europa och dra paralleller.

Myndigheterna kan påverka företag genom att vara mer aktiva i att döma skadestånd och kontrollera att de lever upp till miljölagstiftningen. Om företagen skulle uppleva ett större hot om att bli skadeståndsskyldiga skulle de skärpa sitt miljöarbete och troligtvis efterfråga miljöskadeförsäkringen i större utsträckning.

Ett annat sätt att påverka företagen skulle kunna vara genom revisioner av företagets miljöarbete och miljörisker. Om det i revisionerna ställs högre krav på att miljöskada ska vara med som en egen punkt ger det ett incitament till företaget att se över sin verksamhets miljöarbete.

Internationell konkurrens

Är den internationella försäkringsbranschen ett hot mot den svenska försäkringsbranschen?

I dagens läge kan en klar uppdelning mellan nationella och internationella försäkringsbolag urskiljas inom den svenska försäkringsbranschen. Antalet verksamma internationella försäkringsbolag inom Sverige har under 2000/2001 ökat och de drar till sig de större företagen och koncernerna. Inom den svenska försäkringsbranschen har det skett många omorganiseringar i samband med sammanslagningar vilket har bidragit till att den svenska produktutvecklingen inom branschen blivit lidande.⁽⁹⁾

Vad det gäller miljöskadeförsäkringar har de internationella försäkringsbolagen varit mer aktiva vid utvecklandet av sådana och de konkurrerar för tillfället ut de nationella försäkringsbolagen inom det området. De internationella bolagen har ett försprång i och med att de har arbetat med de här försäkringarna under en längre tid. Inom Sverige är det fortfarande en väldigt ny försäkring som ännu inte nått fullt ut till marknaden. Det finns många orsaker till detta men de mest markanta är att det är en dyr försäkring och att varken försäkringsbolagen eller företag har tillräckliga kunskaper eller erfarenheter om miljöskador för att kunna uppskatta riskerna. De svenska försäkringsbolagen är i dagsläget inte tillräckligt stabila för att kunna tillhandahålla dessa försäkringar till ett pris som gör att det lönar sig för företagen att teckna försäkringen.

Det finns indikationer på att miljöskadeförsäkringar ökar utomlands och de förväntas öka även i Sverige. De internationella bolagen som redan erbjuder väl inarbetade försäkringar inom detta område kommer försöka ta nya marknadsandelar i takt med att efterfrågan ökar. De svenska bolagen kan på sikt hänga med i den utveckling som de internationella bolagen har men står just nu i ett läge där de måste höja sin miljökompetens för att inte bli överkörda av de internationella försäkringsbolagen.⁽¹⁰⁾

12 Slutsatser

De övergripande slutsatserna är att det för närvarande inte finns någon speciell marknad för miljöskadeförsäkringen i Sverige och att försäkringsbolagen för tillfället inte är en drivande enhet i företagens arbete mot en hållbar utveckling.

Men den genomförda analysen visar att det finns en framtid för miljöskadeförsäkringar. Den internationella utvecklingen visar att efterfrågan på miljöskadeförsäkringar ökar och både den svenska försäkringsmarknaden såväl som den övriga svenska marknaden har alltid styrts av de influenser som kommer från utlandet.

Vad som även visas är att försäkringsbolagen kan bli en påverkande faktor på företagen om vissa förändringar sker inom branschen. Försäkringsbranschen är inte van vid att jobba med så abstrakta begrepp som miljöskada och för att kunna sätta sig in i en helhetsbild av problemet krävs en kompetensutveckling. Det innebär även att försäkringsbolagen nu måste gå från ett traditionellt försäkringstänkande mot att öppna sig för nya utvecklingar och framtidsmöjligheter inom försäkringar. Men för tillfället är försäkringsbranschen avvaktande och försäkringsbolagen vakar på varandra och väntar på att någon annan ska ta första steget i utvecklingen av miljöskadeförsäkringar. Detta har inte minst visat sig i att alla försäkringsbolag visat stort intresse för att ställa upp på intervju och har velat veta vad konkurrenterna anser.

Analysen pekar även på myndigheternas roll som påverkare på företagen. Genom mer aktiva och bevakande myndigheter ökas efterlevnaden av lagstiftningen exempelvis miljöbalken. Företagen påverkas i och med det till bättre miljöarbete men risken för att bli skadeståndsskyldiga ökar även efterfrågan på miljöskadeförsäkring.

Detta arbete har bara gett en överskådlig syn på försäkringsbolagens arbete med miljöskadeförsäkringar. Under arbetets gång har flera frågor uppkommit som borde undersökas vidare för att utreda hur miljöskadeförsäkringen kan utvecklas i framtiden.

Exempel på sådana frågor är:

- hur riskbedömningar och premiesättning kan utvecklas och förbättras?
- vilken miljökompetens som krävs inom försäkringsbranschen samt hur den kan implementeras?
- vilken informationen försäkringsbolagen bör förmedla till företag och hur kan detta ske på ett optimalt sätt?
- hur villkoren är upplagda och vilka skillnader som finns mellan de olika försäkringsbolagen samt hur villkoren kan förbättras?
- vilka skillnader det finns mellan den nationella och den internationella försäkringsbranschen?
- hur kan försäkringsbolagen leva upp till efterfrågan om sanerings- och företagsöverlåtelseförsäkring?
- kan försäkringsbolagen försäkra naturkatastrofer? Den stora frågan här är var gränsen går mellan naturkatastrof och mänsklig påverkan samt vad och hur mycket en försäkring skulle kunna täcka. Ett exempel på vad som kan vara svårt att avgöra om det är naturkatastrof eller mänsklig påverkan är miljöskada orsakad av en sakta ökande medeltemperatur.

Slutligen kan det konstateras att miljöskador är ett mycket komplext område och att det finns en ovilja i att börja bearbeta problemet. Men det kommer nog snart visa sig för försäkringsbranschen att det är ett problem som de kommer bli tvungna att ta tag i för att kunna hänga med i den utveckling som förmodas komma.

13 Källförteckning

Litteratur

Referenslitteratur

1. Antonsson, Ann-Beth. *Miljö i ett företagsperspektiv*. Prentent 2001.
2. Buchholz, Rogene A. *Principles of Environmental Management. The greening of business*. Second Edition. Prentice-Hall, Inc, 1998.
3. Dobers, Peter. *Miljömanagement*. Nerenius & Santerius, Göteborg 1998.
4. *Femton. Sveriges miljömål- vår generations ansvar*. Naturvårdsverket, Stockholm 1999.
5. *Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation*. Naturvårdsverket, Stockholm 1998.
6. Lagerström, Peter och Roos, Carl Martin. *Företagsförsäkring . En försäkringsrättslig introduktion*. Andra upplagan. Juristförlaget JF AB, Stockholm 1991.
7. Lantz, Annika, *Intervjumetodik. Den professionellt genomförda intervjun*. Studentlitteratur, Lund 1993.
8. Larsson, K. Utdrag ur konferensrapport: *The Nordic Insurance Industry and the Environment Challenge*. UNEP, Nordiska Ministerrådet och Naturvårdverket, Stockholm 2000.
9. *Svensk försäkring Årsbok 2001*. Ana Maria Coadă Svenska försäkringsföreningen, Stockholm 2001.
10. Zaring Olof. Utdrag ur konferensrapport: *The Nordic Insurance Industry and the Environment Challenge*. UNEP, Nordiska Ministerrådet och Naturvårdverket, Stockholm 2000.

Övrig litteratur

11. *Den lagstadgade miljöskadeförsäkringen*. Miljöförsäkringscentralen, Helsingfors F.G Lönnberg 1998.
12. Larsson, Marie-Louise. *The Law of Environmental Damage. Liability and reparation*. Norstedts Juridik AB 1999.

Artiklar

Referensartikel

13. Nicholls, Mark. *Cleaning up on environmental risks*. Environmental Finance, November 2001.

Internet

Referensadresser

14. http://europa.eu.int/comm/environment/ipcc/index_sv.htm, 2001-12-03
15. http://2001.srv.se/vara_tjanster/risk/sevesotrycksak.html, 2001-12-03
16. <http://www.livsmedelsakademin.com/IPP.htm>, 2001-12-03
17. <http://www.ud.se/fragor/handel/oecd/>, 2001-12-03
18. <http://extra.ivf.se/dfce/projects/PA.info.pdf>, 2002-01-05

Övriga adresser

19. Försäkringsförbundet: <http://www.forsakringsforbundet.se>
20. Miljöstyrningsrådet: <http://miljostyrning.se>
21. Naturvårdsverket: <http://www.environ.se>
22. Rättsnätet (Miljöbalken): <http://www.notisum.se>
23. Miljödepartementet: <http://www.miljo.regeringen.se>
24. Svenska miljönätet: <http://www.smn.environ.se>

Lagar

25. Naturvårdsverket. *Miljöbalken och andra lagar. Samling av författningar på miljövårdområdet*. Naturvårdsverket förlag, 2001.

Standarder

26. Miljöledningssystem. ISO 14001:1996.

Intervjuer

Barnekov Charlott, AIG Stockholm
Bergquist Lars-Göran, Astra Zeneca Södertälje
Broberg Peter, Memo AB Eskilstuna
Dahl Roger, Sura Hammarsbruk AB Sura hammar
Eriksson Gunnar, Scania Södertälje
Hild Eva, OK/Q8 Stockholm
Holmgren Karin, Zurich Stockholm
Horkeby Inge, Volvo Göteborg
Höglund Gunnar, Trygg Hansa Stockholm
Höök Inga-Britt, Willis International Stockholm
Jansson Helena, Scana Björneborg
Karlmark Stefan, Bitr. Chefsåklagare, Åklagarkammaren Västerås
Lagergren Charlotte, Marsh Stockholm
Larsson Marie- Louise, Stockholms universitet
Moberg Staffan, Försäkringsförbundet Stockholm
Munter Joakim, Miljödepartement Stockholm
Nordström Robert, Marsh Stockholm
Näslund Olle, Bolander & Co Uppsala
Pittignano Alex, AIG Paris
Ryding Sven-Olof, Miljöstyrningsrådet Stockholm
Röstlund Rolf, Moderna försäkringar Stockholm
Sijmons Martin, Scania Södertälje
Snaar Jan, Folksam Stockholm
Sylvander Ulf Naturvårdverket Stockholm
Tholerus Jan, OK/Q8 Stockholm
Tengå Tomas, Länsförsäkringar Miljö AB Stockholm
Ullman Harald, If Stockholm
Vinge Helen, Moderna försäkringar Göteborg
Weinberger Carl, SAMPO Stockholm

1. BILAGOR

Bilaga 1. Lagar som helt eller delvis ersätts med miljöbalken

Lagar som helt eller delvis ersätts med miljöbalken

Miljöskyddslagen (1969:387)

Miljöskadelagen (1986:225)

Lagen (1985:426) om kemiska produkter

Hälsoskyddslagen (1082:1080)

Lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser mm

Naturvårdslagen (1964:822)

Lagen(1970:425) om skötsel av jordbruksmark

Lagen (1983:428) om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark

Renhållningslagen (1979:526)

Lagen (1991:639) om förhandsgranskning av biologiska bekämpningsmedel

Vatten lagen (1983:291)

Lagen (1994:900) om genetiskt modifierade organismer

Lagen (1994:1818) om åtgärder beträffande djur och växter som tillhör skyddade arter

Lagen (1976:1054) om svavelhaltigt bränsle

Lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten

(Miljö I ett företagsperspektiv Arbetarskyddsnämnden).

IVL Svenska Miljöinstitutet AB

IVL är ett oberoende och fristående forskningsinstitut som ägs av staten och näringslivet. Vi erbjuder en helhetssyn, objektivitet och tvärvetenskap för sammansatta miljöfrågor och är en trovärdig partner i miljöarbetet.

IVLs mål är att ta fram vetenskapligt baserade beslutsunderlag åt näringsliv och myndigheter i deras arbetet för ett bärkraftigt samhälle.

IVLs affärsidé är att genom forskning och uppdrag snabbt förse samhället med ny kunskap i arbetet för en bättre miljö.

Forskning- och utvecklingsprojekt publiceras i

IVL Rapport: IVLs publikationsserie (B-serie)
IVL Nyheter: Nyheter om pågående projekt på den nationella och internationella marknaden
IVL Fakta: Referat av forskningsrapporter och projekt
IVLs hemsida: www.ivl.se

Forskning och utveckling som publiceras utanför IVLs publikationsservice registreras i IVLs A-serie. Resultat redovisas även vid seminarier, föreläsningar och konferenser.

IVL Svenska Miljöinstitutet AB

P.O. Box 210 60, SE-100 31 Stockholm
Hälsingegatan 43, Stockholm
Tel: +46 8 598 563 00
Fax: +46 8 598 563 90

www.ivl.se

IVL Swedish Environmental Research Institute Ltd

P.O. Box 5302, SE-400 14 Göteborg
Aschebergsgatan 44
Tel: +46 31 725 62 00
Fax: +46 31 725 62 90

Aneboda, SE-360 30 Lammhult
Aneboda, Lammhult
Tel: +46 0472 26 77 80
Fax: +46 472 26 77 90